

ΑΝΑΡΕΣ

τεύχος 2
Φεβρουάριος 2000

Αντίτροπή Στήριξης
400 σελ.

ταξικός χωρόχρονος
γιουγκοσλαβία:
κρίση
αναδιάρθρωση
πόλεμος

Σκοπός μας ήταν το δεύτερο τεύχος του «ΑΝΑΡΕΣ» να έβγαινε μέσα στο καλοκαίρι που πέρασε. Οι βομβαρδισμοί όμως του νατο και η επίσκεψη του Κλίντονα από τη μια και οι κινήσεις αλληλεγγύης και οι δίκες των αναρχικών συντρόφων Μαζιώτη και Μητροπέτρου από την άλλη ανέβαλαν αυτό το σχεδιασμό. Συν του ότι χρειάζεται κανείς αρκετούς μήνες ενασχόλησης με το θέμα της γιουγκοσλαβίας για να καταφέρει να αρθρώσει πολιτικό λόγο, έφτασε αυτό το δεύτερο τεύχος να βγαίνει Φεβρουάριο 2000. Λόγω και του θέματος το τεύχος αυτό ασχολείται μόνο με το γιουγκοσλαβικό ζήτημα, αν και είναι πολλά αυτά που θέλουμε να πούμε τόσο για τις δίκες των δυο συντρόφων όσο και αυτά που θέλουμε να συμπληρώσουμε σε κάποια θέματα που είχαμε αναλύσει στο «ΑΝΑΡΕΣ» ν. 1. έτσι όλα αυτά που «χρωστάμε» θα τα πούμε στο επόμενο τεύχος που θα (προσπαθήσουμε να) βγει το αργότερο σε τρεις μήνες (το γράφουμε για να μας ψιλοδεσμεύει).

Η διεύθυνση για επικοινωνία είναι:

«Ανάρες»

Τ.Θ. 10969,

54101 Θεσσαλονίκη

(προσοχή γιατί έχει αλλάξει ο ταχυδρομικός κώδικας και γράψτε και «Ανάρες» για να διακτινιστεί σωστά ο φάκελος σας.)

“ ίδιοι καιροί ξημερώνουνε πάλι,
να ο σταυρός, να η βροντή
να η φωτιά, να οι αρχηγοί...”
(από έναν ποιητή που ήταν κάποτε κοντά,
αλλά τώρα πάνε χρόνια που έφυγε)

Όταν αρχίζει κανείς να ασχολείται με το χωρόχρονο γιουγκοσλαβία, θέλοντας πρώτα απ όλα να διαυγάσει όλα αυτά που διαδραματίστηκαν τα τελευταία δέκα χρόνια στο κέντρο των βαλκανίων και λίγα μόνο χιλιόμετρα πιο βόρεια από τον ελλαδικό χώρο, δε μπορεί να φανταστεί σε τι μπελάδες μπαίνει. Σα φράκταλ κάθε πληροφορία αποκαλύπτει νέα πεδία προς διερεύνηση, δημιουργώντας στο τέλος ένα σύνολο από πληροφορίες στο οποίο πρέπει αναγκαστικά να βάλεις όρια.

Υπάρχει επίσης το πρόβλημα ότι κοινωνικοπολιτικά γεγονότα με μια τέτοια ιστορική διάσταση, όπως ο βομβαρδισμός της γιουγκοσλαβίας από το νατο, είναι, λόγω της χρονικής γειννίας, δύσκολο να αναλυθούν συνεκτιμώντας όλους τους παράγοντες. Οι υποθέσεις για το τί έγινε είναι ακόμη πιο δύσκολο να αποδειχθούν. Θα χρειαστεί ένα εύλογο χρονικό διάστημα για να έχουμε αρκετά στοιχεία για μια πιο προσεγγισμένη ανάλυση των βομβαρδισμών και του πολέμου. Βέβαια αυτό δε σημαίνει ότι δε μπορούμε να πούμε τίποτα για την ταξική δομή της γιουγκοσλαβικής κοινωνίας, την ανάδειξη των εθνικισμών, τα οικονομικά και στρατιωτικά συμφέροντα τόσο των ντόπιων αφεντικών στη γιουγκοσλαβία όσο και των λεγόμενων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων. Και βέβαια αυτό δε σημαίνει πως δε μπορούμε και δεν είναι επιτακτική ανάγκη να αντισταθούμε στα σχέδια των πλανητόμπατσων και στις επιλογές των αφεντικών στο τόπο που ζούμε και που σχετίζονται άμεσα με τα βαλκάνια.

Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε, με τον τρόπο που θα θέλαμε εμείς, το τι συνέβηκε στη γιουγκοσλαβία και το τί συμβαίνει, ψάξαμε τις αιτίες που οδήγησαν όχι μόνο στη διάλυση της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας αλλά και στον πόλεμο μεταξύ των δημοκρατιών που απάρτιζαν την ομοσπονδία. Τις ψάξαμε στο επίπεδο της κοινωνίας, γιατί θεωρούμε πως ο εθνικισμός είναι ένα ιδεολόγημα που το βάζει ή το βγάζει από το ψυγείο της ιστορίας η εξουσία, αναλόγως με το πως τη συμφέρει. Εμείς ψάξαμε να βρούμε τί γινόταν στην κοινωνική πραγματικότητα του χωροχρόνου γιουγκοσλαβία. Αναζητήσαμε την άκρη σε ένα κουβάρι από στοιχεία, γεγονότα, στρατιωτικές επεμβάσεις, εθνικιστικές μεταφυσικές, για να ξεδιπλωθεί μπροστά μας όλος ο αναδιπλωμένος χωρόχρονος κάνοντας πιο κατανοητή την πολυπλοκότητα της δυναμικής του. Ουσιαστικά όλα τελειώνουν το 1987- 88 για τη γιουγκοσλαβική ομοσπονδία. Ουσιαστικά μετά μιλήσανε μόνο οι σιωπές των όπλων, των επεμβάσεων, των εθνικών εκκαθαρίσεων και του πόνου. Το επόμενο κομβικό σημείο είναι το 1999 στο οποίο φαίνεται ένας νέος ρόλος του στρατιωτικού σκέλους του παγκοσμίου κεφαλαίου, του νατο δηλαδή, τον οποίο σ αυτό το τεύχος δεν έχουμε τα στοιχεία που θα θέλαμε για να αναλύσουμε εις βάθος. Ίτσι αυτή η ανάλυση τελειώνει κάπου προς τα τέλη του 1995 με την υπογραφή της συνθήκης του Ντίτον.

Μερικές διευκρινίσεις για να γίνουν καλύτερα κατανοητοί κάποιοι όροι και η δομή του όλου κειμένου:

- Χρησιμοποιώντας μετά από διαταγμό, λόγω μαρξιστικής- λενινιστικής καταγωγής, τη λέξη ιμπεριαλισμός εννοούμε την επιθετική κίνηση ενός καπιταλιστικού συστήματος μεγάλου βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου και παραγωγής που δεν περιορίζεται στο εθνικό του κράτος, και που προσπαθεί να επιβάλλει την εκμετάλλευση μέσω στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος σε άλλα σημεία της γης. Τονίζουμε εδώ την οικονομική ισχύ γιατί ακόμη και η κοινοβουλευτική αριστερά περιορίζει τον όρο στη στρατιωτική ισχύ και μόνο (αυτό το κάνει γιατί αλλιώς θα έπρεπε να πάρει θέση και για τον οικονομικό επεκτατισμό του ελληνικού κράτους και αυτό θα χαλούσε τις καρδιές πολλών ψηφοφόρων που θέλουν να βλέπουν προεκλογικές αφίσες του ΚΚΕ με ελληνικές σημαιούλες. Έτσι το "κόμμα του λαού" αρκείται στην "επαναστατική" γυμναστικούλα του - τι γυμναστική δηλαδή, μιλάμε πλέον για επαναστατικό τσιφτετέλι: «να βγούμε να φανεί αριστεροπατριωτικό μπουτάκι στις διαδηλώσεις, εκεί πλάι με τα χρυσά αυγά, μπας και ανεβάσουμε κατά 2-3% το ποσοστό στις επόμενες εκλογές και χωθούμε σε καμιά κυβέρνηση συνεργασίας»).

- Με τη λέξη υπεραξία εννοούμε την ιδιοποίηση της απλήρωτης εργασίας των εργατών εκ μέρους του κεφαλαίου. Αποτελεί βασική μορφή καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και της εκμετάλλευσης του εργάτη. Λέμε καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής για τη γιουγκοσλαβία, γιατί από ένα διάστημα και μετά, όπως θα δούμε στο κείμενο, τα αφεντικά ενώ είχαν φροντίσει να καταεξαρτηθούν και να καταχρεωθούν από το δυτικό κεφάλαιο έπρεπε να εντάξουν πλήρως την οικονομία της γιουγκοσλαβίας στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά και τα τελευταία υπολείμματα κοινωνικών («σοσιαλιστικών») κριτηρίων της οικονομίας έπρεπε να εκριζωθούν για χάρη της παγκόσμιας συσσώρευσης υπεραξίας- την προσαρμογή δηλαδή της γιουγκοσλαβίας στην παγκόσμια νέα τάξη. Η πραγματικότητα του παγκόσμιου κεφαλαίου στραγγάλισε στην κυριολεξία το μοντέλο της «σοσιαλιστικής» αυτοδιαχείρισης που είχε εφαρμοστεί στην χώρα αυτή...

- Τον πόλεμο και τις εθνικές εκκαθαρίσεις τα θεωρούμε μέσα βίαιης αναδιάρθρωσης των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών δομών μιας χώρας, υπέρ των συμφερόντων των ντόπιων και παγκοσμίως αφεντικών (πολιτικών και οικονομικών). Έτσι οικονομία του πολέμου είναι η βίαιη αναδιάρθρωση και ο εκμοντερνισμός των συνθηκών εκμετάλλευσης και επιβολής στο χωρόχρονο γιουγκοσλαβία και η επαναδιατύπωση της κοινωνικής προσταγής με έναν πιο αυταρχικό πιο πατριарχικό τρόπο (π.χ. στον οικονομικό τομέα ο βασικός μισθός από 1000 μάρκα που ήταν πριν τον πόλεμο, σήμερα έχει πέσει στα 50...). Μπορούν να υπάρξουν διάφορες απόψεις για τον σκοπό της αναδιάρθρωσης στην πρώην γιουγκοσλαβία, είτε ότι γίνεται για να ξεπεραστούν οι κοινωνικοί και δομικοί φραγμοί της συσσώρευσης υπεραξίας (εσωτερικά) είτε ότι γίνεται για την επιβολή μιας νέας στρατιωτικο - οικονομικής τάξης παγκοσμίως είτε ότι συμβάλλει στα σχέδια διαφόρων, οικονομικά και πολιτικά, ισχυρών κρατών (γερμανία) για επέκταση στην ανατολική ευρώπη είτε ότι γίνεται για την προσαρμογή στην παγκόσμια οικονομία. Όλα αυτά πρέπει μάλλον να ιδωθούν ως συνιστώσες για να μπορέσει να προκύψει μέσα στα μυαλά μας μια αντίστοιχη συνισταμένη. Όσο περνάει ο καιρός κάθε ένας από τους παραπάνω παράγοντες θα παίρνει δικό του ιδιαίτερο βάρος. Μόνο όταν θα εξετάσουμε το χωρόχρονο βοσνία ερζεγοβίνη, θα ασχοληθούμε με το καθαρά στρατιωτικό σκέλος του πολέμου και αυτό λόγω έλλειψης στοιχείων για την κοινωνική διάσταση του χωροχρόνου βοσνία ερζεγοβίνη. Γενικά προσπαθήσαμε να περιοριστούμε στο κοινωνικό - πολιτικό γίνεσθαι της γιουγκοσλαβικής κοινωνίας. Γιατί συγκεκριμένα για τη γιουγκοσλαβία ο πόλεμος δεν αποτέλεσε συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα, αλλά συμφωνία της πολιτικής με άλλα μέσα. Θα αναφέρουμε ποιες μορφές πολέμου θεωρούμε ότι χρησιμοποιήθηκαν (συνδυαζόμενες μεταξύ τους) και το παράδειγμα των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη βοσνία ερζεγοβίνη για να καταδείξουμε τον έλλογο παραλογισμό αυτού του πολέμου.

- Δεν πρέπει να κρύψουμε ότι δεν πιστεύουμε βέβαια ότι κάναμε αντικειμενική καταγραφή ιστορικών γεγονότων (όπως διατυμπανίζουν πως κάνουν οι ιστορικοί ή οι δημοσιογράφοι). Δεν έχουμε ζήσει εκεί πέρα, ούτε καν έχουμε επισκεφτεί την περιοχή. Αλλά τι ακριβώς είναι η ιστορία; απάντηση δε μας πέφτει. Μένει μόνο η προσπάθεια του πολιτικού υποκειμένου να αναζητήσει μέσω των θεωρητικών εργαλείων της ταξικής ανάλυσης την ταξικότητα σ' όλα αυτά που διαδραματίστηκαν σε κοινωνικό επίπεδο στον χωρόχρονο γιουγκοσλαβία. Υπάρχουν στοιχεία που τα πήραμε υπόψη και άλλα που δεν, άλλα που πιστέψαμε και άλλα όχι, γιατί εδώ δεν αναζητήσαμε καμιά "αντικειμενικότητα" αλλά την ταξικότητα.

Πιστεύουμε ότι μια ταξική ανάλυση θα έπρεπε να αναδεικνύει τις κοινωνικές και πολιτικές δομές του «εθνικού». Βλέπουμε στη συγκεκριμένη περίπτωση τη συνειδητή αναζωπύρωση, αν όχι δημιουργία, του «εθνικού» ως μέσο για την επίλυση της κρίσης από τα ντόπια αφεντικά. Δε μας φαίνεται σημαντικό να μπούμε στην ανάλυση του περιεχομένου των διαφόρων εθνικισμών μιας και για τα αφεντικά, κατά βάθος, σημασία δεν έχει τι λειο ο εθνικισμός, σημασία έχει ότι λειτουργεί. Δε μπορούμε να πάρουμε τη θέση οποιασδήποτε κοινωνικής ομάδας ορίζεται με εθνικά κριτήρια και ας είναι η πιο καταπιεσμένη σε αυτή την ιστορία. Και οι πιο καταπιεσμένοι ήταν οι αλβανόφωνοι στο κοσσυφοπέδιο και οι μουσουλμάνοι προλετάριοι στη βοσνία (ας μη βιαστεί κάποιος να μας πει ότι είναι θρησκευτικό κριτήριο, γιατί στη γιουγκοσλαβία ο όρος "Μουσουλμάνος", με κεφαλαίο «μι» δηλαδή, δήλωνε εθνική ταυτότητα - έτσι όπου χρησιμοποιείται από εδώ και πέρα η λέξη με κεφαλαίο «μι» θα δηλώνει εθνική ταυτότητα και όχι θρήσκευμα). Και αυτό γιατί οποιαδήποτε συσπείρωση γύρω από το εθνικό κρύβει πρώτον μια ιστορική απάτη που καλλιεργείτε από τα αφεντικά και δεύτερων ακόμη και όταν αυτή η συσπείρωση γύρω από το εθνικό είναι μια έκφραση της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας (ή ίσως και εξαιτίας της) δεν είναι απελευθερωτική και

είναι εύκολα χειραγωγήσιμη από τα (ναι, ίσως νέα και ανερχόμενα, αλλά) αφεντικά. Ποιος ξεχνά τον αλβανόφωνο κοσσοβάρο στην φωτογραφία που δείχνει να φιλά το σήμα του νατο όταν πρόσφατα αποίκισαν οι κυανόκρανοι το κοσσυφοπέδιο;

Πιστεύουμε ότι ισχύουν οι αρχές της αεθνικής και αναρχικής θεώρησης: δεν υπάρχουν για μας «σέρβοι», «κροάτες», «αλβανοί», «Μουσουλμάνοι» για τον απλούστατο λόγο ότι τα έθνη και οι πατρίδες είναι μέρος της κυ-ρίαρξης ιδεολογίας για τη διατήρηση και διαιώνιση του κύκλου της καταπίεσης, της εκμετάλλευσης, του κέρδους, του περιττού πόνου. Η απαράδεκτη ομογενοποίηση που επιχειρείται, από την κυρίαρχη ιδεολογία, με τη λέξη «σέρβος» π.χ. δεν ανταποκρίνεται εξάλλου και στην κοινωνική πραγματικότητα. Πολλοί «σέρβοι» αντί να κάτσουν να Πεθάνουν για τη μαμά πατρίδα προτίμησαν το δρόμο του ανυπότακτου ή του λιποτάκτη. Το γερμανικό αντιμιλιταριστικό περιοδικό *amí* (2/92) αναφέρει: «πάνω από 50% των σέρβων εφέδρων δεν υπάκουσαν τον Οκτώβρη του 1991 στο φύλο πορείας. Στο Βελιγράδι μάλιστα δεν εμφανίστηκε το 85% στον ομοσπονδιακό στρατό. Και στην κροατία παρουσιάστηκαν μόνο οι μισοί από τους νεοσύλλεκτους στην νεοϊδρυόμενη εθνική φρουρά. Πολλοί λιποτάκτες του σέρβικου στρατού περνούν τα σύνορα, ανάμεσα τους και πολλοί νέοι αλβανόφωνοι. Η αλβανική και συγγική μειονότητα θεωρούνται από την σερβική ηγεσία ως ιδιαίτερα αναξιόπιστες, τα μέλη της καλούνται να παρουσιαστούν πιο συχνά από ότι ισχύει για άλλους.» Η εφημερίδα «Die Zeit» στις 19.6.92 αναφέρει ότι 150.000 άτομα έχουν διαφύγει στο εξωτερικό για να μην καταταγούν. Θα δούμε παρακάτω ότι το γιουγκοσλαβικό προλεταριάτο ήταν ανυπότακτο σε ότι αφορούσε τις συνθήκες εργασίας και μας φαίνεται πολύ πιθανό ότι όποιος είναι ανυπότακτος στη δουλειά να είναι και στο στρατό. Ας θεωρηθεί όταν θα αναφέρονται οι λέξεις «σέρβοι», «κροάτες», «Μουσουλμάνοι» ότι είναι σε εισαγωγικά, γιατί είναι λέξεις της κυρίαρχης ιδεολογίας. Εμείς είμαστε με τους προλετάριους, με τους λιποτάκτες και τους ανυπότακτους, με τους εκτοπισμένους και τις εκτοπισμένες από κάθε έθνος.

Ότι υπήρχε ένα είδος εθνισμός και τοπικισμός που υπόβοσκε τόσα χρόνια μέσα στα μυαλά των ανθρώπων («από τα κάτω») δε θα το αρνηθούμε, αλλά αυτό δεν έφτανε για να οδηγηθεί η γιουγκοσλαβική κοινωνία στον εθνικιστικό πόλεμο και στη διχοτόμηση. Τα τελευταία έγιναν μόνο όταν τα αφεντικά έπαιξαν συνειδητά το χαρτί «εθνικισμός», ως λύση που θα τους έβγαζε από την κρίση. Δημιούργησαν ένα εθνικιστικό σώμα ιδεών και καλλιέργησαν κυριολεκτικά το εθνικιστικό μίσος προς τα «άλλα» έθνη. Αναρωτιέται κανείς γιατί δε δημιουργήθηκαν αντιστάσεις ενάντια στην εθνικιστική υστερία και στον πόλεμο που αυτή οδηγούσε. Είναι αλήθεια ότι και η ανυποταξία και η λιποταξία είναι μορφή αντίστασης, όπως είναι αλήθεια ότι ειδικά στη βοσνία υπήρξαν, όπως θα δούμε, φωνές από αστούς και διανοούμενους που εναντιώνονταν στο εθνικιστικό μίσος και στη διχοτόμηση. Αλλά τί γινόταν με τον περίφημο «μέσο πολίτη» που κλήθηκε να πολεμήσει ή να ανεχθεί τον πόλεμο χάριν του έθνους; Τα παρακάτω αν και είναι λόγια ενός δημοσιογράφου (του Χατζηπροδρομίδη στην εισαγωγή του βιβλίου του) έχουν ψηλαφίσει την ψυχή του υποκειμένου στο «σοσιαλισμό» που επειδή έχει εισαγωγικά μετατρέπεται εύκολα σε άλλο «-ισμό», εθνικισμό στη συγκεκριμένη περίπτωση, αιματηρά και χωρίς εισαγωγικά:

“Μέσα απ’ όλο το πλέγμα των θεσμών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών, η απόλυτη εξουσία έλεγχε, σε τελευταία ανάλυση, σαν ατμόσφαιρα, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Βρεθείτε για λίγο στη θέση ενός ατόμου που για δεκαετίες “ακούει” και “βλέπει” τα “επιτεύγματα” του συστήματος, που τα νιώθει στο πετσί του σαν ψεύτικα και ανύπαρκτα. Η απάθεια, βέβαια, ήταν ένας αμυντικός μηχανισμός, να βλέπεις και να ακούς χωρίς να αντιδράς. Η διχασμένη προσωπικότητα, η μυστική και η δημόσια, που έχει περιγραφεί στη λογοτεχνία, είχε και στη γιουγκοσλαβία τις δικές της πλούσιες εθνικές, θρησκευτικές και μυθολογικές εκφράσεις. Πόσο παραμορφώνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, η φοβία και η ανασφάλεια, που νιώθει το άτομο μπροστά στους πανίσχυρους μηχανισμούς των οποίων τη διάθεση βρίσκεται εγκαταλειμμένη η μοναδική του ύπαρξη; Ποια υποκρισία, ποιο μίσος και ποιες μορφές κολακείας ταυτόχρονα πρέπει να αναπτύξει το άτομο για να επιβιώσει ένα σύστημα που η δημόσια και η ιδιωτική ζωή αλληλοαποκλείονται; όλες εκείνες οι γκρίζες μέρες, όλες εκείνες οι σιωπές, όλες εκείνες οι αναβολές της ομιλίας, όλες εκείνες οι κρυμμένες συμπεριφορές, οδήγησαν τελικά σε αυτό το χάος της εθνικιστικής έξαρσης, όπου η απωθημένη ατομικότητα βρήκαν, ξανά, ένα ανιστόρητο καταφύγιο. Η συνομιλία δυο ατόμων, που στο παρελθόν δυσχεραίνονταν, αφού ανάμεσα τους παρεμβάλλονταν η φοβία της εξουσίας, τώρα έγινε και πάλι αδύνατη γιατί ανάμεσα τους μεσολαβείτο τοίχος του έθνους.”

Το κείμενο αποτελείται από δυο κύρια μέρη:

1. Οι λέξεις: κρίση, αναδιάρθρωση, κοινωνικές αντιστάσεις:

Οι αιτίες που οδήγησαν το γιουγκοσλαβικό μοντέλο στην κρίση, οι προσπάθειες των αφεντικών για αναδιάρθρωση της κοινωνίας και της οικονομίας και οι κοινωνικές αντιστάσεις.

Σ αυτό το μέρος θα αναλυθεί και η πολιτική του γερμανικού κράτους για τα βαλκάνια, που ακολουθείται από την αρχή του αιώνα.

Ο χωρόχρονος κοσσυφοπέδιο.

2. Η λέξη: πόλεμος:

Οι μορφές πολέμου που εφαρμόστηκαν στη γιουγκοσλαβία.

Οι γυναίκες μέσα στον πόλεμο αυτό.

Οι σφαίρες και η πολιτική των αφεντικών στο χωρόχρονο βοσνία ερζεγοβίνη ως τη συμφωνία του Ντέιτον.

Δύση και εξάρτηση ή the west is the best!

Μετά τη ρήξη του Τίτο με το σταλινικό καθεστώς της ΕΣΣΔ, το δυτικό κεφάλαιο (και ειδικά το βορειοαμερικανικό) άρχισε να ενδιαφέρεται πιο έντονα για την οικονομία της γιουγκοσλαβίας, που θα έπαιρνε το δικό της ιδιόμορφο δρόμο. Έγινε από νωρίς κατανοητό στη Δύση ότι ο άμεσος ή έμμεσος έλεγχος της οικονομίας της γιουγκοσλαβίας θα συνεπαγόταν τον έλεγχο του ευρύτερου βαλκανικού χώρου. Αναμίχθηκαν από νωρίς η παγκόσμια τράπεζα και το ΔΝΤ, που προσπάθησαν για την πλήρη εξάρτηση της γιουγκοσλαβίας από τη Δύση, πράγμα που σε ένα βαθμό επιτεύχθηκε σχετικά γρήγορα. Εξάρτηση από δυτική τεχνολογία και κεφάλαια, αποπληρωμή χρεών, ίδρυση των λεγόμενων Joint- Ventures (συνεργασίες γιουγκοσλαβικών και ξένων επιχειρήσεων) ήδη από το 1967. Από την άλλη και το εργατικό δυναμικό της χώρας γρήγορα προσαρμόστηκε στην παγκόσμια αγορά εργασίας (εξωτερική μετανάστευση 860. 000 ατόμων το 1973 κυρίως προς γερμανία μετά από συμφωνία). Αυτό βοήθησε το καθεστώς της γιουγκοσλαβίας να λύσει κοινωνικά προβλήματα - τόσο αυτό της εσωτερικής μετανάστευσης όσο και της άντλησης πόρων από τις καταθέσεις των μεταναστών σε ισχυρό συνάλλαγμα. Μετά την επανασύναψη εμπορικών και οικονο-μικών σχέσεων της Δύσης με τη σοβιετική ένωση το 1954, λόγω της ιδιαίτερης στάσης της γιουγκοσλαβίας στην αντιπαράθεση ανατολικού - δυτικού μπλοκ, ο γιουγκοσλαβικός οικονομικός χώρος λειτούργησε ως ενδιάμεση ζώνη μεταξύ εξαγω-γικού κεφαλαίου και τεχνολογίας της Δύσης και των οικονομιών της ανατολικής ευρώπης και της σοβιετικής ένωσης. 42% των εξαγωγών της γιουγκοσλαβίας το χρονικό διάστημα 1976 - 1980 γίνονταν προς το ανατολικό μπλοκ. Στην κροατία και σλοβενία βρίσκονταν ξένες επιχειρήσεις που συνέθεταν εκεί τα προϊόντα τους- σε αντίθεση με τις ανατολικές περιοχές της γιουγκοσλαβίας, δηλ. σερβία και βοιβοντίνια, στις οποίες παράγονταν οι πρώτες ύλες για τη βιομηχανία και τον αγροτικό τομέα. Έτσι σλοβενία και κροατία εξαρτιόνταν πιο πολύ από τους ξένους επενδυτές, ενώ η σερβία και οι ανατολικές περιοχές από τις ρυθμίσεις του κράτους για την αναγκαιότητα των προϊόντων και τις τιμές πώλησης. Πρώτες ύλες και μέσα παραγωγής εισάγονταν κυρίως από τη Δύση και πληρώνονταν μετά από δάνεια από αυτήν και οι εξαγωγές γίνονταν προς ανατολάς - βέβαια η γιουγκοσλαβία είχε σχέση εξάρτησης και με το ανατολικό μπλοκ, πχ έκανε εισαγωγή πετρελαίου από τη σοβιετική ένωση που κάλυπτε το 51% των αναγκών της την αρχή της δεκαετίας του 80. **Η Δύση έδινε τις πιστώσεις και τα δάνεια, και η Ανατολή εισήγαγε.** Έτσι το χρέος (μαζί με τους τόκους) της γιουγκοσλαβίας προς τη Δύση όλο και αυξανόταν. Αρχές της δεκαετίας του 80 το χρέος αυτό ήταν 20 δις. δολάρια, ενώ τις χρονιές 1971 - 80 αυξανόταν με ρυθμό 23% ετησίως. Η γιουγκοσλαβική οικονομία είχε προσαρμόσει τις δομές της στα ξένα δάνεια και δε μπορούσε να στηριχτεί σε μια δική της αυτόνομη ανάπτυξη. Έπρεπε να παράγει μια συσσώρευση πλούτου (υπεραξίας) στο εσωτερικό της μέσω της αύξησης της απόδοσης με ταυτόχρονη μείωση (μέσω της τεχνολογίας και του κατακερματισμού της εργασίας) του κόστους παραγωγής. Αυτό ισοδυναμούσε με μια κεντρική ρύθμιση της οικονομίας και μείωση του, αναντίστοιχου με την παραγωγή, υψηλού βιοτικού επιπέδου. Μόνο έτσι θα μπορούσε να επιβιώσει (sic) στην παγκόσμια αγορά και να πληρώνει τα χρέη της. Επανειλημμένες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση γίνανε. Υπήρξε και κάποια επιτυχία στον οικονομικό τομέα (έτσι με τα μέτρα του καθεστώτος - σε συνεργασία με το ΔΝΤ- το 1982 και το 1987 εξοικονομήθηκαν τα χρόνια από 81 μέχρι 87 για το εξωτερικό χρέος περίπου 30 δις δολάρια), αλλά στον κοινωνικό τομέα όλες οι προσπάθειες οδήγησαν σε άγριες απεργίες, ξεσηκωμούς φοιτητών, στην “κροατική κρίση του 1971”, στις αναταραχές 1987-88. Υπήρχαν δυο βαθύτερες αιτίες για την αποτυχία της αναδιάρθρωσης των κοινωνικών δομών:

1. Η ιδιότυπη οικονομία της υπαίθρου
2. Το μοντέλο της αυτοδιαχείρισης που εφαρμόστηκε στις επιχειρήσεις
(θα επιμείνουμε εδώ γιατί τις θεωρούμε απαραίτητες για την κατανόηση της αναγκαιότητας εκ μέρους των αφεντικών όχι μόνο για διχοτόμησης της γιουγκοσλαβίας αλλά και για πολέμο)

1. Το “γιουγκοσλαβικό χωριό”

να από τα χαρακτηριστικά της γιουγκοσλαβίας ήταν ανέκαθεν η αγροτική σύνθεση του πληθυσμού της. Το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού το 1945 ήταν γύρω στο 75%. Το καθεστώς του Τίτο επιβλήθηκε δηλαδή σε μια αγροτική χώρα. Πέρα από αυτό οι αγρότες από

το 19ο αιώνα δεν έδειχναν καμιά εμπιστοσύνη στο κράτος.

Ας δούμε τι γράφει για αυτό ο J. Tomasevich (Peasants, Politics and Economic Change in Yugoslavia, Stanford):

“... το κράτος δεν ήταν ένας θεσμός τον οποίο οι αγρότες -που σημαίνει η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού - θεωρούσαν οικείο, παρέμενε για αυτούς μια ξένη, συχνά μισητή οργάνωση που τους προκαλούσε φόβο. Το μίσος που διατηρούσαν οι αγρότες για εκατονταετίες για την φεουδαρχική αριστοκρατία, μεταβιβάστηκε τώρα στην κρατική γραφειοκρατία και στους εκπροσώπους της νέας κοινωνικο - οικονομικής τάξης της πόλης” (σελ. 144).

Το θέμα των αγροτών ήταν φλέγον. Στα βαλκάνια (και στη ρωσία) το αγροτικό κίνημα από τις αρχές του αιώνα ήταν πολύ ισχυρό. Το 1918 η δυναμική του είχε αυξηθεί τόσο, ώστε αντάρτικα αγροτών περιφρουρούσαν απαλλοτριώσεις γης είτε με την μορφή των “πράσινων φρουρών” στην κροατία και σλαβονία είτε με την μορφή των συνδέσμων λιποτακτών (μιλάμε για δεκάδες χιλιάδες λιποτάκτες κατά τη διάρκεια των πολέμων) στις νοτιοσλαβικές περιοχές. Συνέχεια αυτής της παράδοσης αντάρτικου θεωρείτε το περίφημο αντάρτικο των παρτιζάνων στο Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι το ΚΚΓ αριθμούσε μόνο 12.000 μέλη και 18.000 μέλη η νεολαία, του όταν κατακτήθηκε η γιουγκοσλαβία από τους ναζί, ενώ ο Στρατός Εθνικής Απελευθέρωσης της γιουγκο-σλαβίας υπό την ηγεσία των κομμουνιστών αριθμούσε 80.000 μέλη το 1941, 300.000 το 1943 και 800.000 το 1945. Όλους αυτούς προφανώς δε τους έμαθε ο μαρξισμός - λενινισμός ότι υπάρχει ένας τρόπος αντίστασης που λέγεται αντάρτικο, αλλά υπήρχε η παράδοση που αναφέραμε και που στηριζόταν κυρίως σε αγροτικά αντάρτικα. Τα αντάρτικα αυτά στόχευαν στην κολεκτιβοποίηση της γης. Έτσι όπως στη ρωσία υπήρχαν οι περίφημες αγροτικές κοινότητες “μυρ”, στις νοτιοσλαβικές περιοχές υπήρχαν οι κοινότητες “ζατρούγκα” (Zadruga) (με πυρήνα την οικογένεια) και οι κολεκτίβες “κμετσίνα” (Kmetschina) στην βοσνία-ερζεγοβίνη.

Το νέο καθεστώς μετά τον πόλεμο είχε να επιτελέσει λοιπόν μια αρκετά δύσκολη αποστολή: από τη μια να μειώσει το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού - που όπως αναφέρθηκε ήταν 75% μετά τον πόλεμο - για να στηθεί μια μη αγροτική οικονομία ανταγωνίσιμη στην παγκόσμια αγορά και από την άλλη έπρεπε να πετύχει την απόδοση ενός ποσοστού της αγροτικής παραγωγής στο σοσιαλιστικό κράτος και την αγορά του. Και αυτό σε έναν πληθυσμό που δεν είχε ποτέ σε εκτίμηση το κράτος και γενικά εμφάνιζε τάσεις ανυπακοής και αντίστασης. Γίνεται η “αγροτική μεταρρύθμιση” αμέσως μετά τον πόλεμο και ψηφίζονται οι πρώτοι νόμοι για τους συνεταιρισμούς: το 1946 για τους συνεταιρισμούς γενικά και 1949 και 1954 για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς ειδικά. Οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις στόχευαν στην κατάργηση του κολεκτιβισμού και στην μετατροπή του σε τίτλο ιδιοκτησίας - δηλαδή σε νομικό τίτλο ελέγξιμο από το κράτος. Το ανώτατο επιτρεπτό όριο κατοχή γης ορίστηκε στα 10 στρέμματα, ενώ το 82% της γης άνηκε σε ιδιώτες. Η γιουγκοσλαβία καθόλη τη διάρκεια της ιστορίας της ήταν η χώρα με το δεύτερο μικρότερο ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων και με το μικρότερο ποσοστό αγροτικής ανάπτυξης στην ευρώπη.

Εκεί που βρήκε τη μεγαλύτερη αντίσταση το σοσιαλιστικό κράτος ήταν στο να πάρει ένα ποσοστό της παραγωγής από τους αγρότες. Το φθινόπωρο του 1949 ο κροάτης τοπάρχης του κόμματος Bakaric παραπονείται στο Βελιγράδι ότι η σοδειά του σιταριού πήγε καλά, αλλά σε καμιά περίπτωση δε μπορούσε να επιβάλλει την παράδοση ποσοστού της σοδειάς από τους αγρότες στο κράτος. Το 1951 το κράτος εγκαταλείπει εντελώς την προσπάθεια για τα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα: γάλα, κρέας και ζωοτροφή, ενώ τον Ιούνιο του 1952 καταργείται και η υποχρεωτική παράδοση σιταριού. Είχαν πληθύνει οι αντιδράσεις κυρίως σε κροατία και μακεδονία.

Μέσω της πίεσης για οικονομική ανάπτυξη και της υπόσχεσης για καλοπληρωμένη εργασία, (το εισόδημα ενός μη αγρότη ήταν κατά 50% μεγαλύτερο από αυτό του αγρότη), το κράτος πέτυχε να μετακινήσει πληθυσμό στις πόλεις. Έτσι το 1953 το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού έπεσε στο 60%, το 1961 στο 50%, το 1971 ήταν κάτω του 40% ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 90 πρέπει ήταν γύρω στο 20% (στοιχεία αυτά και κάποια επόμενα: A. Meister: Qu va l' Autogestion Yougoslave?). Στα μέσα της δεκαετίας του 70 μετά από πιέσεις του καθεστώτος για αύξηση της παραγωγής, μεγάλο μέρος των ανδρών από τα χωριά πηγαίνουν στις πόλεις, χωρίς να πάρουν τις οικογένειες τους και χωρίς βέβαια να κόψουν τις σχέσεις τους με την γη. Ο πληθυσμός του Βελιγραδίου π.χ. - που οι κροάτες το αποκαλούσαν “το μεγάλο χωριό” - διογκώνεται λόγω αυτής της φυγής από την επαρχία από 300.000 κατοίκους το 1945 σε 1.600.000 στα μέσα της δεκαετίας του 90. Το 1978 δημιουργείται το φαινόμενο το ένα τρίτο

Η ΕΝΝΟΙΑ “ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ”

‘Όταν το γερμανικό κεφάλαιο πριν από 100 περίπου χρόνια είχε εδραιωθεί για τα καλά και προσπαθούσε να επεκταθεί και πέρα από τα γερμανικά σύνορα, ο καπιταλιστικός χάρτης προς εκμετάλλευση είχε ήδη καταληφθεί από τους άλλους ιμπεριαλιστές. Και κυρίως οι θαλάσσιοι οδοί. Το γερμανικό κεφάλαιο είδε τότε ως “χώρο του” ως κατεύθυνση της ώθησης του την ανατολική και ΝΑ ευρώπη από τη μια και την εγγύς και μέση ανατολή από την άλλη. Ένα σχέδιο πχ του γερμανικού οικονομικού - στρατιωτικού συμπλέγματος ήταν “η γραμμή για τη Βαγδάτη”, μια σιδηροδρομική γραμμή που περνώντας από την τουρκία θα έφτανε στο Ιράκ και θα συνέδεε έτσι το γερμανικό ράιχ με μια πετρελαιοπαραγωγική περιοχή και με τον περσικό κόλπο που ήταν “ζώνη επιρροής” των βρετανών. Χρηματοδοτήθηκε όλο αυτό το σχέδιο από την Τράπεζα της γερμανίας και από τις βιομηχανίες παραγωγής ηλεκτρισμού και χημικών, από τις αναδεικνυόμενες δηλαδή βιομηχανίες εκείνης της εποχής. Σε περί-πτωση ανάγκης υπήρχαν σχέδια μεταφοράς ακόμη και πολεμικών πλοίων μέσω αυτής της γραμμής μιας και η οθωμανική αυτοκρατορία ήταν εξασθενημένη και υπό γερμανική επιρροή. Έπρεπε επίσης να ενισχυθεί η επιρροή στα κράτη της ΝΑ ευρώπης. Αλλά το πιο ανησυχητικό από όλα ήταν η δυνατή ρωσία στα ανατολικά, που θα έπρεπε να διασπαστεί σε μικρότερα κράτη.

Έτσι οι θεωρητικοί του γερμανικού κεφαλαίου άρχισαν να αναπτύσσουν μια στρατηγική που για πρώτη φορά εμπεριέχει την έννοια “κεντρική ευρώπη” (η έννοια αυτή όσο και να μην είναι γνωστό δεν είναι γεωγραφικός προσδιορισμός αλλά ένας όρος που κατασκευάστηκε από τους σχεδιαστές της καπιταλιστικής ανάπτυξης στην ευρώπη και ιδιαίτερα -όπως θα δούμε παρακάτω- τους ναζί). Οι διάφορες εκδοχές της “κεντρικής ευρώπης” περιλαμβάνουν τη συνένωση της γερμανίας τόσο με την αυстро- ουγγαρία και τη βουλγαρία, όσο και με τη σημερινή βόρεια ελλάδα και τμήμα της τουρκίας. Σ αυτό το σχέδιο στεκόταν εμπόδιο η σερβία. Η σερβία δεν ήταν υπό οθωμανική κατοχή και προσπάθεια της αυτόκρατορίας των Αψβούργων για επιρροή είχε αποτύχει. Παράλληλα “έπαιζαν” βέβαια και σχέδια πχ για “επαναστατικοποίηση της περιοχής από τη ρωσία και τη φιλανδία μέχρι τη μαύρη θάλασσα, καθώς και του ισλαμικού κόσμου από το μαρόκο μέχρι την ινδία”.

του εργατικού δυναμικού στις πόλεις να αποτελείται από τους λεγόμενους “εργατοαγρότες”. Εννοούμε κυρίως νεαρούς άντρες που φτάνουν στην πόλη, μένουν στην αρχή σε συγγενείς ή άλλους από το χωριό τους που είχαν προηγηθεί, έχουν προβλήματα με τη γλώσσα και εκτελούν βαριά σωματική δουλειά που βρίσκουν όχι πάντα εύκολα. Ζουν στην άκρη της πόλης σε τσιμεντένια κτίρια, μπορεί να διανύουν μέχρι και 70 χιλ. καθημερινώς για να φτάσουν από τα προάστια στην δουλειά τους και ασχολούνται και με μικρό - (συνήθως) παρανομίες. Μα ακόμα και όταν πεθαίνουν, δε βρίσκεται τόπος στο νεκροταφείο για να ταφούν και έτσι μοιράζονται ακόμη και τους τάφους. Δικό τους δωμάτιο αποκτούν μετά από πολύ χρόνο και ανήκει συνήθως στην επιχείρηση που δουλεύουν. Έτσι προφανώς και οι συνθήκες δεν είναι καλύτερες από το χωριό τους στο οποίο πηγαίνουν για διακοπές ή για το μάζεμα της σοδειάς. Έχουν και δεύτερο εισόδημα λόγω αυτής της σχέσης με το χωριό. Παράλληλα αναβαθμίζεται έντονα ο ρόλος της γυναίκας στην αγροτική οικονομία γιατί αυτή έμεινε πίσω και διαχειρίζεται τα αγροτικά θέματα.

Διαφαίνεται ήδη από αυτά που είπαμε παραπάνω ότι το “γιουγκοσλάβικο χωριό” παρήγαγε πρώτα αυτά που ήταν αναγκαία για το κάθε του νοικοκυριό και προϊόντα για την τοπική λαϊκή αγορά και σε μικρό μόνο ποσοστό προϊόντα για τη “σοσιαλιστική αγορά” στην οποία η αξία τους σταθερά υποεκτιμούνταν. Έτσι η ποσοτική σχέση του αγροτικού εισοδήματος προς το συνολικό εθνικό εισόδημα παρά το μεγάλο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού ήταν πάντα μικρή: 31% το 1953, 23% το 1961 και 13% το 1981. Αυτή η δομή της γιουγκο-σλαβικής κοινωνίας αποτελούσε εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη όπως την ήθελε το καθεστώς, ενώ η όλο και μεγαλύτερη εξάρτηση από το ξένο κεφάλαιο, μέσω των χρεών που είχαν πλέον συσσωρευτεί, δεν άφηνε χρονικά περιθώρια για πειραματισμούς. Μόνο μια βίαιη καταστροφή και αναδιάρθρωση αυτής της κοινωνικής δομής μπορούσε να είναι η λύση. Αυτή η αναδιάρθρωση δε θα γινόταν μόνο με την απόσχιση των διαφόρων δημοκρατιών, μιας και η οικονομία ήταν ήδη πολύ αποκεντρωμένη και λειτουργούσαν σχεδόν κλειστές τοπικές αγορές. Χρειάζονταν μια παραπέρα βίαιη καταρράκωση του κοινωνικού ιστού- χρειαζόταν τα αφεντικά να παίξουν πόλεμο...

Ο γερμανικός ιμπεριαλιστικός σχηματισμός βγαίνει όμως αποδυναμωμένος από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και πρέπει να βρει άλλους τρόπους επέκτασής του. Σχέδια για ανάκαμψη: Το 1931 σχηματίζεται η “κεντροευρωπαϊκή οικονομική συνένωση” (MWT), μια ένωση συμφερόντων όλων των τάσεων του γερμανικού κεφαλαίου που τις ένωνε η απελπιστική κατάσταση μετά τον πόλεμο (δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι χρονικά η δημιουργία της συνέπεσε και με την κρίση που μαστίζε το παγκόσμιο καπιταλιστικό πεδίο). Η συνισταμένη όλων των τάσεων ήταν οι εξής τρεις προθέσεις:

- η ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας, αποδοχέας των προϊόντων της οποίας θα ήταν το κράτος
- η επανάκτηση της επιθετικής δύναμης του ράιχ μέσω έντονου εξοπλισμού και
- αποδέσμευση του γερμανικού κεφαλαίου από την παγκόσμια αγορά μέσω της δημιουργίας μιας εξαρτώμενης από αυτό περιοχής στην “κεντρική” και ανατολική ευρώπη. Εδώ ας πούμε πως ένα από τα σχέδια του κεφαλαίου για την επίτευξη αυτής της “αυτάρκειας” ήταν και η δημιουργία μονοκαλλιιεργειών που θα στήριζαν τα γερμανικά συμφέροντα. Μιλάμε κυρίως για την καλλιέργεια της σόγιας που θα βοηθούσε και στη σχεδιαζόμενη δημιουργία συνθετικής τροφής και ακόμη μεγαλύτερης εξάρτησης.

Τα σχέδια αυτά για “αυτάρκεια” και για έντονο εξοπλισμό απαιτούσαν ένα ισχυρό κράτος που θα έκαμπε τις αντιδράσεις στο εσωτερικό που θα ανέκυπταν με την εφαρμογή αυτών των σχεδίων. Έτσι τουλάχιστον από την πλευρά του γερμανικού κεφαλαίου ο δρόμος για το φασισμό ήταν στρωμένος. Ίδη τρεις μήνες πριν αναλάβει ο Χίτλερ την εξουσία στη γερμανία, το Νοέμβριο του 1932 συντάσσει η MWT μαζί με στρατιωτικούς και πολιτικούς κύκλους ένα “ανεπίσημο” υπόμνημα που παραδίδει στο Μουσολίνι. Αυτό το υπόμνημα αναφερόταν στη βίαιη αλλαγή των συνόρων στην “κεντρική” και ανατολική ευρώπη. Κύριος στόχος των αλλαγών ήταν η διάλυση της γιουγκοσλαβίας με τη βοήθεια της ιταλίας. Η γιουγκοσλαβία θα έπρεπε να τεμαχιστεί σε ένα κράτος κροατίας- σλοβενίας και σε ένα κράτος σερβίας- μαυροβουνίου με τα παλιά σύνορα δυτικού- ανατολικού (βυζαντινού) ρωμαϊκού κράτους. Από τη ρουμανία θα έπρεπε να αποσχιστεί η

2. Το μοντέλο της αυτοδιαχείρισης

Το δεύτερο εμπόδιο για την ανάπτυξη της γιουγκοσλαβικής οικονομίας και την προσαρμογή της στην παγκόσμια αγορά ήταν το μοντέλο της αυτοδιαχείρισης (και το αποκεντρωμένο κράτος που αυτό προϋπέθετε) που εφαρμόστηκε στην κοινωνία αυτή.

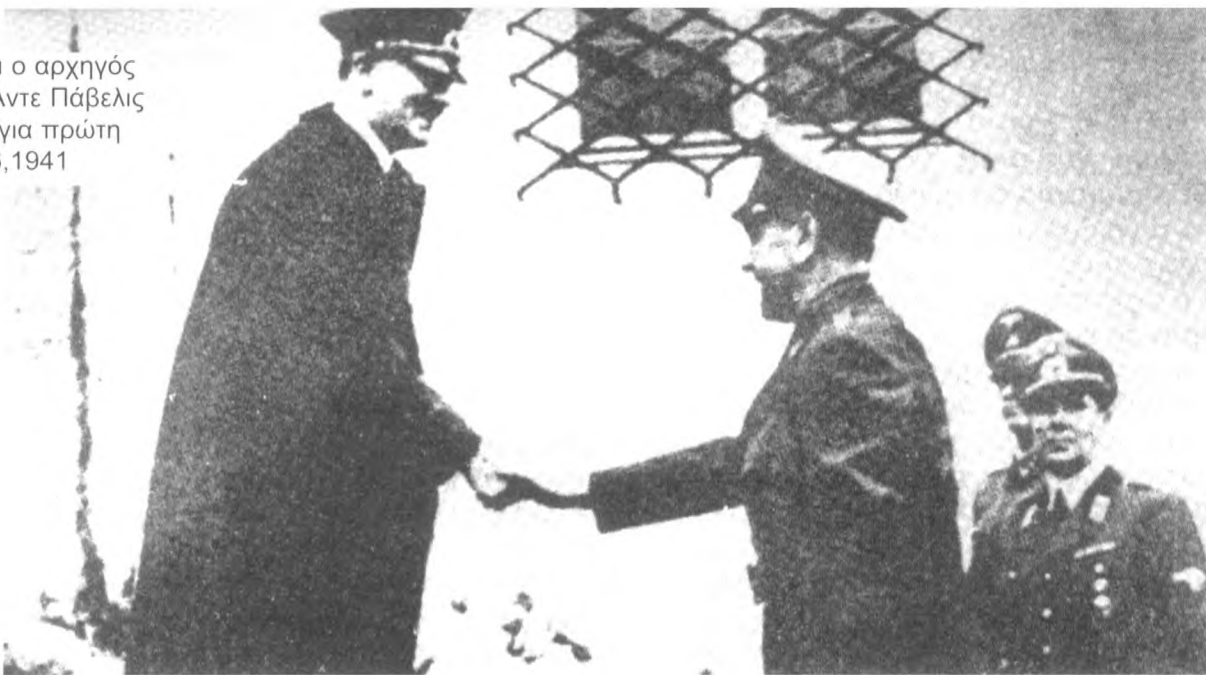
Το μοντέλο αυτό είχε επιβληθεί από τους κομμουνιστές του Τίτο ως οικονομικό μοντέλο για τη μετάβαση στο σοσιαλισμό. Επιλέχθηκε ως μοντέλο σοσιαλιστικής ανάπτυξης και ερχόταν σε αντίθεση με το σοβιετικό μοντέλο του Στάλιν, με τον οποίο ήρθε η οριστική ρήξη τον Απρίλη του 1948 με την εκδίωξη της γιουγκοσλαβίας από την Κομινφόρμ. Αυτή η ρήξη κόστισε την εξορία 20.000 ατόμων στο “Γκόλι Ιτοκ” (το γυμνό νησί) στη βόρεια Αδριατική,

Το 1974 ένας πρώην τσεχοσλοβάκος στρατηγός (Γιάν Σέινα), που είχε διαφύγει στην Δύση, σε μια εκπομπή της αυστριακής τηλεόρασης και σε μια συνέντευξη στο περιοδικό “προφίλ”, αποκαλύπτει την ύπαρξη σχεδίου εκ μέρους των σοβιετικών (με την επωνομασία “Πολάρκα”) για εισβολή στη γιουγκοσλαβία σε περίπτωση αναταραχών μετά τον θάνατο του Τίτο. Ο ομοσπονδιακός στρατός είχε πάντα σχέδια ανταρτοπόλεμου σε περίπτωση εισβολής της ΕΣΣΔ και των “δορυφόρων” της (βουλγαρία).

ως φιλοσοβιετικών. Ο Τίτο σε έναν πύρινο λόγο του στην εθνοσυνέλευση στις 26.6.50 κατηγορεί το σοβιετικό μοντέλο ότι είναι γραφειοκρατικό και ότι μετά από 32 χρόνια ύπαρξης δεν έχει περάσει ακόμη στην παράδοση των μέσων παραγωγής στους εργαζόμενους από το κράτος που θα έπρεπε να βρίσκεται στο στάδιο του μαρξισμού.

Το πρόγραμμα του γιουγκοσλαβικού κομμουνιστικού κόμματος προέβλεπε τον σταδιακό μαρξισμό του κράτους μέσω της ενδυνάμωσης των θεσμών της άμεσης δημοκρατίας και της αυτοδιαχείρισης (η μαρξιστική θεωρία αυτή των σταδίων για τον μαρξισμό του κράτους στο δρόμο για την αταξική κοινωνία ως γνωστόν είχε δεχθεί σφοδρή, ναι προφητική θα λέγαμε σήμερα, κριτική από τους αναρχικούς του 19ου αιώνα και ειδικά από το Μπακούνιν - έτσι μια τέτοια προσπάθεια από κομμουνιστές για εφαρμογή στην πράξη της μαρξιστικής θεωρίας στην γιουγκοσλαβία δεν πρέπει να μας φαίνεται παράξενη). Αντιγράφουμε από το Πρόγραμμα του Κόμματος του 6ου συνεδρίου το 1952:

Ο Αδόλφος και ο αρχηγός των Ουστάζι Άντε Πάβελις συναντιούνται για πρώτη φορά στις 16,6,1941

“με την ανάπτυξη του γιουγκοσλαβικού σοσιαλιστικού συστήματος ο ρόλος του κράτους αρχίζει να περιορίζεται αναφορικά προς την διοίκηση της οικονομίας, τις πολιτιστικές δραστηριότητες και στον τομέα της παιδείας, τη δημόσια υγεία, την κοινωνική πολιτική κλπ. Οι διοικητικές λειτουργίες στους τομείς αυτούς περνούν όλο και περισσότερο στους διάφορους οργανισμούς αυτοδιαχείρισης, οργανισμούς αυτόνομους ή προσδεμένους στον αντίστοιχο μηχανισμό της δημοκρατικής οργάνωσης. ...ο μαρσαςμός του κράτους είναι μια διαδικασία η διάρκεια της οποίας εξαρτάται από μια σειρά περιστάσεων, μια διαδικασία στην εξέλιξη της οποίας ο ρόλος του κράτους μειώνεται φανερά ενώ τα όργανα της εξουσίας μεταβάλλονται και παρατηρείται μια σταθερή ανάπτυξη της άμεσης δημοκρατίας και μια διεύρυνση των λειτουργιών των διαφόρων οργάνων της κοινωνικής αυτοδιαχείρισης” (αντιγραφή από Καλογεράτο: Το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της γιουγκοσλαβίας)

Το 1953 το γιουγκοσλαβικό ομοσπονδιακό κοινοβούλιο καταργεί με το παραπάνω σκεπτικό έναν αριθμό υπουργείων, ανάμεσα τους τα υπουργεία προγραμματισμού, γεωργίας, παιδείας, οι αρμοδιότητες των οποίων περνάνε στις δημοκρατίες της γιουγκοσλαβίας. Κεντρικά υπουργεία παρέμειναν το αμύνης, ασφάλειας και εξωτερικών, η ομοσπονδιακή συνέλευση (κοινοβούλιο) και η εθνική τράπεζα ως όργανο γενικής λογιστικής, οικονομικού ελέγχου και ανακατανομής των επενδύσεων. Η πρόκληση να κάνουμε εδώ μια αναρχική κριτική σε αυτήν την θεωρία για μαρσαςμό του κράτους είναι μεγάλη (όπως π.χ. ότι και με την μαρξιστική έννοια περιορίζουν αλλά δεν καταργούν με αυτόν τον τρόπο την υπεραξία), αλλά δεν πιστεύουμε ότι πλέον θα βοηθούσε σε μια συζήτηση. Και τα πράγματα δεν ήταν προφανώς έτσι. Παραθέτουμε τον F. Kozul, καθηγητή νομικής στο πανεπιστήμιο του Σεράγεβο:

“από το ένα μέρος “καταργούμε” το κράτος και όλη η εξουσία, στη διαδικασία της παραγωγής και αναπαραγωγής, πηγαίνει στους παραγωγούς. Το κράτος όμως υφαρπάζει ένα αξιόλογο μέρος από το surplus (εννοεί το κέρδος, το πλεόνασμα) της εργασίας και το διανέμει, χωρίς αυτοί που το δημιουργήσαν να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν (άμεσα) αυτή τη διανομή... η μυστικοποίηση επιτείνεται περισσό-τερο από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ακριβής διάκριση ανάμεσα στο μέχρι πού εκτείνεται η ανάμειξη του κράτους, πού σταματάει και πού είναι το όριο ανάμεσα στα προνόμια του κράτους και στα δικαιώματα των αυτοδιαχειριστικών υποκειμένων” (πηγή: όπως πριν)

...σο αφορά τώρα το εγχείρημα της αυτοδιαχείρισης (της οποίας ο αρχιτέκτονας ήταν ο διανοούμενος Kardelj) στις επιχειρήσεις: Μετά τον πόλεμο περιέρχονται με τον “νόμο για τις οικονομικές επιχειρήσεις του κράτους” το Μάιο του 1946 όλοι οι τομείς της μη αγροτικής οικονομίας στην ιδιοκτησία του κράτους. Τις κρατικές επιχειρήσεις τις διευθύνει ο “διευθυντής”. Αυτό το στάδιο συνειδητά διαρκεί μέχρι το 1950. Είναι το στάδιο “του κρατικού σοσιαλισμού” που θα ακολουθηθεί από το στάδιο του “δημοκρατικού σοσιαλισμού” και της “εργατικής συμμετοχής” (1950) και σύντομα από τον “αυτοδιαχειριστικό σοσιαλισμό” (1963/65). Πάντα το θέμα της αυτοδιαχείρισης των επιχειρήσεων ήταν ένα από τα βασικά αίτια αλλαγής του Συντάγματος: τόσο το 1946, όσο και ο συνταγματικός νόμος του 1953, το Σύνταγμα του 1963 και οι αναθεωρήσεις το 67, το 68, το 71, και το Σύνταγμα του 1974.

τρανσυλβανία για να σχηματίσει μαζί με κροατία - σλοβενία και ουγγαρία την “ομοσπονδία του Δούναβη”. Η απόσχιση θα γινόταν μέσω της δημιουργία και στήριξης αποσχιστικών (εθνικοαπελευθερωτικών θα λέγαμε σήμερα) κινημάτων στη γιουγκοσλαβία και αντιστοίχως εξεγέρσεις από τους ούγγρους και τους γερμανούς της τρανσυλβανίας στη ρουμανία. Στην κροατία ηγέτης των εθνικιστών ήταν ο ‘Αντε Πάβελιτς ο γνωστός αρχηγός των Ουστάζι. Στις 9 Οκτώβρη 1934 εκτελείται στη Μασσαλία ο βασιλιάς

Αλέξανδρος Α’ από τους κροάτες εθνικιστές του Πάβελιτς με τη βοήθεια της γερμανικής κατασκοπείας. Όμως τα σχέδια αυτά του γερμανικού κεφαλαίου για βίαια ανατροπή του status στα βαλκάνια σταματάνε προς το παρόν γιατί γίνονται γνωστά στο βρετανικό και στο γαλλικό κράτος που αντιδρούν. Υπόγεια βέβαια το γερμανικό κεφάλαιο συνεχίζει τη διείσδυσή του στην ΝΑ ευρώπη: η βιομηχανία του Krupp και η βιομηχανία χρωμάτων το 1935 αγοράζουν μέσω ψεύτικων εταιριών την πλειοψηφία των μετοχών κάποιων γιουγκοσλαβικών ορυχείων βωξίτη, χαλκού και ψευδάργυρου, ενώ η Dresdner Bank προχωρά στην αγορά πετρελαιοπηγών στην ρουμανία. Επίσης το Μάη του 1934 δημιουργείται και ο “γερμανικός ανατολίτικος σύλλογος” (!!!) με σκοπό τη διείσδυση στην εγγύς και μέση ανατολή.

Η ΕΚΔΟΧΗ ΤΟΥ “ΖΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ” ΚΑΙ ΤΩΝ “ΟΜΟΚΕΝΤΡΩΝ ΚΥΚΛΩΝ” ΩΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ “ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ”

Όπως είδαμε πιο πάνω το γερμανικό κεφάλαιο θεωρούσε ότι το πολιτικό σύστημα που θα μπορούσε να οδηγήσει στην έξοδο από την κρίση ήταν το φασιστικό, στην εθνικοσοσιαλιστική του εκδοχή. Η καινούργια στρατηγική των γερμανών καπιταλιστών για την επίλυση της κρίσης κατά τη διάρκεια του φασιστικού καθεστώτος ονομαζόταν δημιουργία “ζωτικού χώρου” και αποτελούσε άμεση συνέχεια του σχεδίου “κεντρική ευρώπη”. Προέβλεπε τη δημιουργία ενός τεράστιου οικονομικού χώρου με

Η συνέλευση των εργαζομένων σε μια επιχείρηση συνερχόταν κάθε τρεις μήνες και διατύπωνε τις προτάσεις της στο Εργατικό Συμβούλιο, το οποίο εκλεγόταν από το σύνολο των εργαζομένων κάθε δυο χρόνια. Το Εργατικό Συμβούλιο ήταν το ανώτερο όργανο διαχείρισης της επιχείρησης τα χρόνια μετά το 1950. Από αυτό εκλέγονταν η “Επιτροπή διαχείρισης” και ο “διευθυντής” της επιχείρησης. Αυτό κανόνιζε τις εργασιακές σχέσεις (προσλήψεις, άδειες, επιδόματα, πριμ), τις τιμές των προϊόντων της επιχείρησης, την προμήθεια πρώτων υλών κλπ. Βέβαια υπήρχε και μια εξάρτηση από τους τοπικούς κομματικούς γραφειοκράτες αλλά σε γενικό πλαίσιο το σύνολο των εργατών καθόριζε την όλη διαχείριση της επιχείρησης στην οποία εργάζονταν. Ουσιαστικά δηλαδή απέβλεπε σε μια επιχείρηση, όπου ο διευθυντής παραγωγής, οι εργάτες, οι τοπικοί γραφειοκράτες να συναποφασίζουν και να έρχονται σε συμφωνία για τον τρόπο παραγωγής της επιχείρησης με κριτήριο όχι τη συσσώρευση κέρδους για την επιχείρηση αλλά το εισόδημα του καθενός-εισόδημα που είχε αποδεσμευτεί από την παραγωγικότητα. Σύμφωνα με το ιταλικό περιοδικό POLITIKA (15.1.1987), με αυτό το σύστημα ο κάθε εργαζόμενος είχε κατά μέσο όρο 5 μήνες το χρόνο άδεια !!! Πέρα από αυτό και ο τρόπος με τον οποίο οι επιχειρήσεις σχεδίαζαν την παραγωγή τους ήταν προσαρμοσμένος σε μια λογική του βραχυπρόθεσμου και μεγάλου κέρδους. Μακροχρόνιος σχεδιασμός και συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό (Joint- Venture) δε γίνονταν σε ικανοποιητικό βαθμό. Σημαντικό επίσης είναι ότι, μέσω αύξησης των τιμών, γίνονταν αυξήσεις μισθού σε μια επιχείρηση που είχε ζημιά. Έτσι ή αλλιώς τη ζημιά μιας επιχείρησης την πλήρωνε το ταμείο της κοινότητας, της δημοκρατίας ή της ομοσπονδίας. Ακόμη και καταστροφικές για την επιχείρηση επιλογές δεν είχαν ιδιαίτερες συνέπειες γι αυτήν. Είναι αυτονόητο ότι με τέτοιο τρόπο λειτουργίας δε μπορούσε να υπάρξει ικανοποιητική συσσώρευση υπεραξίας για να προσαρμοστεί η γιουγκοσλαβική οικονομία στα παγκόσμια επίπεδα. Τα μέτρα ενίσχυσης των επιχειρήσεων που έγιναν με την αλλαγή του συντάγματος το 1974 δεν απέβλεπαν βέβαια στην “αυτοάπασχοληση των εργαζομένων”, αλλά στην εκλέπτυνση του συστήματος παραγωγής των επιχειρήσεων και στην αύξηση της παραγωγικότητας. Θεσπίστηκαν οι Οργανώσεις Βάσης Συνεταιριστικής Εργασίας (ΟΒΣΕ) με τις οποίες δινόταν τυπικά η δυνατότητα “περισσότερης” συμμετοχής των εργαζομένων, αλλά που; Προβλεπόταν μεγάλο μέρος του

Ο αρχηγός των μουσουλμάνων Χατζή-Αλί Εφέντι Αγκάνοβιτς δεν ψάχνει τίποτα στο πάτωμα. Δηλώνει υποτέλεια στον αρχηγό των Ουστάζι Πάβελιτς κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

εισοδήματος μιας επιχείρησης να αφαιρείται για την "ικανοποίηση ειδικών και γενικών κοινωνικών αναγκών". Ουσιαστικά δηλαδή μεγαλύτερη συμμετοχή των εργαζομένων στη συσσώρευση υπεραξίας που θα καρπώνεται υποχρεωτικά το κράτος και η οικονομία του. Μεγαλύτερη εκμετάλλευση με τη μεγαλύτερη συμμετοχή των ίδιων των εργατών θα λέγαμε!!! Και με τα λόγια του συστήματος - μέσω του προέδρου της ΚΕ της ένωσης κομμουνιστών σλοβενίας F. Porit το 1975 (οι υπογραμμίσεις δικές μας):

"η σχεδιοποίηση της οικονομίας γίνεται αντιληπτή ως κοινωνική σχεδιοποίηση και παραπέρα ως συνειδητή παρέμβαση στην αντικειμενική πορεία της κοινωνικής αναπαραγωγής και μάλιστα σε όλη της την έκταση, από την οικονομία στις κοινω-νικές υπηρεσίες, στην ανάπτυξη του τόπου και του χώρου. Οι άνθρωποι πρέπει να ζήσουν και γιό αυτό πρέπει να εργαστούν ώστε να βελτιώσουν τις συνθήκες ύπαρξης τους όπως και τις συνθήκες εργασίας τους. Προς το σκοπό αυτό συντονίζονται και συμφωνούν στην αμοιβαία ανταλλαγή των έργων τους και στο σχεδιασμό, μέσω της αγοράς, της εργασίας τους, της παραγωγής ενός εισοδήματος και μέσα από αυτά της ίδιας τους της ύπαρξης".

Βλέπουμε δηλαδή το άγχος ενός γραφειοκράτη να συνδεθεί επιτέλους πιο αποτελεσματικά η εργασία με την αγορά, γιατί ως τότε ήταν πιο έντονα συνδεδεμένη με τις κοινωνικές απαιτήσεις.

Το καθεστώς προσπαθούσε όλα αυτά τα χρόνια από το 1975 μέχρι το 1988-89 που έκανε τις τελικές του επιλογές για διαμελισμό και πόλεμο να εφαρμόσει αυτά τα μέτρα για τη ριζική αλλαγή της οικονομίας (πράγμα που οδήγησε π.χ. σε αλματώδη αύξηση της ανεργίας που το 1987 είχε φτάσει στο 1,1 εκατ. σε 10 εκατ. ενεργού πληθυσμού - σε σοσιαλιστικό κράτος υπόψη!). Η κοινωνία όλα αυτά τα χρόνια αντιστεκόταν στις επιδρομές αυτές του κράτους και του κεφαλαίου για ανάπτυξη, για αύξηση της παραγωγικότητας. Στοιχεία για τους κοινω-νικούς αγώνες την περίοδο εκείνη είναι σχεδόν αδύνατον να βρεθούν μιας και υπήρχε από το σοσιαλιστικό καθεστώς ένα τρομερό μπλοκάρισμα πληροφορίας για ότι γινόταν στο κοινωνικό αρχιπέλαγος.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τα στοιχεία που υπάρχουν για τους κοινωνικούς αγώνες τα

τη γερμανία στο κέντρο. Από το κέντρο θα έφευγαν ομόκεντροι κύκλοι φθίνουσας οικονομικής ανάπτυξης και βιοτικού επιπέδου και αύξουσας (όχι μόνο οικονομικής) εκμετάλλευσης του “ανθρώπινου και υλικού αποθέματος”. Τα κράτη του πρώτου κύκλου, π.χ. η γαλλία, θα είχαν μια τυπική αυτονομία ενώ εκείνα των περιφερικών κύκλων θα έπρεπε να στηρίζονται μόνο στην αγροτική οικονομία. Και βέβαια το δυνατό νόμισμα θα ήταν παντού το μάρκο. Ο λαός της γερμανίας θα ζούσε μέσα στη χλιδή που θα στηριζόταν στην εκμετάλλευση της περιφέρειας και ο γερμανός εργάτης θα ήταν εξειδικευμένος και καλοπληρωμένος. Προϊόντα που δεν θα πληρούσαν τις προϋποθέσεις υψηλής εξειδίκευσης στον τρόπο παραγωγής, θα κατασκευάζονταν στην περιφέρεια (ενδυμασία, επεξεργασία δέρματος, ξυλεία, μεταλλουργία κλπ.). Για το εργατικό δυναμικό που λόγω της αγροτικής οικονομίας της περιφέρειας θα έμενε χωρίς δουλειά δε θα υπήρχε μέριμνα. Γιά αυτό προοριζόταν η λούμπεν απασχόληση και οι βρωμοδουλειές στο κέντρο. Συνάμα ο πληθυσμός της υποβαθμισμένης περιφέ-ρειας θα έπρεπε να καταστέλλεται με μια πολιτική πείνας, εξαθλίωσης και εξόντωσης:

“όπως σε όλους τους ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς, έτσι και στην πολεμική και ιεραρχική στρατηγική του “ζωτικού χώρου” ήταν αναγκαίο να ληφθούν μέτρα κρατικής τρομοκρατίας και επιβολής. Ένα από αυτά είναι η γεωπολιτική της πείνας. Για να καθαριστεί ο “χώρος μετανάστευσης στα ανατολικά” για τον κατακτητή θα έπρεπε ο γηγενής πληθυσμός - όπως έγινε και με την αποικιοποίηση της αμερικής- είτε να εξοντωθεί (εβραίοι, ρόμα, σίντι κλπ.) είτε να μεταφερθεί σε περιοχές με δύσκολες συνθήκες επιβίωσης είτε να μετατραπεί σε είλωτες. Σύμφωνα με τα σχέδια του αντίστοιχου υπουργείου, μετά την υποτιθέμενη νίκη επί της σοβιετικής ένωσης, από τα 45 εκατ. Κατοίκων της ανατολικής ευρώπης που το 1941/42 καταλάμβαναν τον προβλεπόμενο χώρο εγκατάστασης των γερμανών μετά τον πόλεμο, τα 31 εκατ. Θα μεταφέρονταν στη Σιβηρία και οι υπόλοιποι μέσα σε 30 χρόνια θα “εκγερμανίζονταν””

(Gotz Aly, Susanne Heim: *Vordenker der Vernichtung*.)

έτη 1987 -88 και θα αρχίζει να διαφαίνεται πως το εθνικό στοιχείο σιγά- σιγά, αλλά οργανω-μένα, εισάγεται στο κοινωνικό. Έπειτα θα μιλήσουμε για το χωρό-χρονο κοσσυφοπέδιο, στον οποίο ισχύουν όλα τα παραπάνω προσαρμοσμένα στην ιδιαιτερότητα αυτής της πιο φτωχής επαρχίας της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

1987- Το καζάνι είχε αρχίσει να βράζει...

“ η μόνη κυρίαρχη θεραπεία που έχει ανακαλύψει ποτέ ο καπιταλισμός για την καταπολέμηση της ανεργίας είναι ο πόλεμος”

(William Beveridge, *Full Employment in a Free Society*, εκδ. Macmillan, 1944, Λονδίνο)

νάτα μας, όταν τους πιάνει κρίση ειλικρινείας τα πράγματα είναι απλά και ανατριχιαστικά....

Το 1987 βρίσκει τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας για τα αφεντικά. 1.623 απεργίες γίνονται μέσα στο χρόνο αυτό με τουλάχιστον 365.000 απεργούς (έναντι 174 απεργιών και 11.000 απεργών το 1982, 851 απεργιών και 88.000 απεργών το 1986), ενώ τους πρώτους 9 μήνες του 1988 γίνονται 1.360 απεργίες. Διαδηλωτές που φτάνουν από την επαρχία - κυρίως της κροατίας- πολιορκούν το κοινοβούλιο στο Βελιγράδι!! (στοιχεία: ιός της Κυριακής 24.1.93 και Χατζηπροδρομίδης). Το Μάη του '87 συζητιέται και το ενδεχόμενο επέμβασης του ομοσπονδιακού στρατού. Είχαν προηγηθεί εκατοντάδες απεργίες σε ολη τη χώρα μετά την απόφαση της βουλής να παγώσει τους μισθούς στα επίπεδα τέλους 86 με ταυτόχρονη αύξηση της τιμής του κρέατος, της ζάχαρης και άλλων βασικών προϊόντων διατροφής με έναν πληθωρισμό να τρέχει στο 100%. Οι αυξήσεις του μισθού θα συνδέονταν με την παραγωγικότητα μιας επιχείρησης και επιχειρήσεις με παθητικό θα έκλειναν. Σκοπός του κράτους ήταν να δημιουργηθεί και ο ιδιωτικός τομέας που βέβαια χρειαζόταν φτηνά και πειθήνια εργατικά χέρια- πράγμα που όπως είδαμε δεν ίσχυε για τους εργάτες της Γιουγκοσλαβίας. Τον Ιούλιο ανακοινώθηκε ότι από Σεπτέμβρη θα έκλειναν 7.000 επιχειρήσεις γιατί είχαν παθητικό 2,5 δις. μάρκων (Spiegel 27.7.93). Αυτό ήταν ολοκάθαρο ότι θα σήμαινε μαζική ανεργία - πρόχειροι υπολογισμοί μιλούν για ένα σύνολο 1,6 εκατ. ανέργων. Μπορούμε σήμερα πλέον να πούμε ότι ήταν η τελευταία προσπάθεια του μηχανισμού για προσαρμογή της Γιουγκοσλαβικής οικονομίας στα παγκόσμια δεδομένα της αγοράς πριν παίξει το παιχνίδι πόλεμος...

Ο καθολικός Στέπινατς χαιρετάει τον Πάβελιτς. Η συνεργασία των καθολικών με τους Ουστάζι θα οδηγήσει πολλούς από αυτούς στην εξορία (ή μάλλον στο Βατικανό) μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η σύνθεση των απεργιών είναι κυρίως εργάτες από τον τομέα της οικοδομής και του μετάλλου και ανθρακωρύχοι. Οι απεργίες διαρκούν όλο και περισσότερο. Συν του ότι από τους 10.000.000 εργαζόμενους στη γιουγκοσλαβία, οι 700.000 απουσιάζουν αδικαιολόγητα σε καθημερινή βάση από τη δουλειά και άλλες 400.000 βρίσκονται σε σεμινάρια και συνεδριάσεις (πηγή: Stuttgarter Zeitung 23.5.87). Διάολε! πώς να χτίσεις ένα σοβαρό και ανταγωνισμό καπιταλισμό υπό αυτές τις συνθήκες "καλομαθέματος" των εργαζομένων!!! Το πρόβλημα για τους εργαζόμενους είναι ότι ζουν σε μια "σοσιαλιστική" χώρα όπου υποτίθεται ότι δεν υπάρχει συνδικαλισμός και απεργία. Συνήθως τις απεργίες λοιπόν τις ονομάζουν "στάσης εργασίας", "εκδήλωση συζήτησης" ή "μάζωξη της επιχείρησης για τη λύση των προβλημάτων". Πολλές φορές γίνονται πορείες στα τοπικά γραφεία του κόμματος, όπου απεργο-σπάστες και ασφαλίτες ξυλοκοπούνται. Για αυτά όλα βέβαια υπάρχει τρομερός φραγμός πληροφορίας και λογοκρισία εκ μέρους του μηχανισμού ώστε σήμερα να ξέρουμε σχετικά λίγα πράγματα. Για να ελέγξει ο μηχανισμός τις απεργίες σκέφτεται για πρώτη φορά το Μάη του 1987 να τις νομιμοποιήσει, το οποίο τελικά θα γίνει στις 25 Νοέμβρη 1988 με τις τροποποιήσεις του Συντάγματος. Τον Απρίλη - Μάη του '87 γίνεται για πρώτη φορά στην ιστορία της γιουγκοσλαβίας μια απεργία οργανωμένη από συνδικάτο με τη συμμετοχή 1.200 εργαζομένων σε μια επιχείρηση κατασκευής προϊόντων κρέατος στην πόλη Ζάγκρεμπ ή στο Sijeme σύμφωνα με άλλες πηγές. Το αυτόνομο / αναρχικό περιοδικό Wildcat γράφει για μια μεγάλη απεργία των μεταλλωρύχων στο Labin της Ιστρίας τον Απρίλη του '87:

"Τα μεταλλεία στο Labin έχουν στη γιουγκοσλαβία μια έντονα συμβολική σημασία. Το 1921 οι κάτοικοι του Labin ανήκαν στην εμπροσθοφυλακή των αγώνων. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο με φανταχτερό τρόπο "παραδόθηκαν" τα μεταλλεία στους εργάτες, ενώ ένα μωσαϊκό σε κεντρική πλατεία της περιοχής γράφει: "τα μεταλλεία μας ανήκουν". Η απεργία του 1987 κράτησε κατά ένα παράξενο και ασυνήθιστο εκείνη την εποχή τρόπο 33 μέρες. Αλλά και τα αιτήματα των εργατών υπερέβαιναν τα συνηθισμένα: πλάι σε μια αύξηση μισθού κατά 100%, το οποίο λόγω πληθωρισμού τη δεκαετία του 80 δεν ήταν και κάτι θεαματικό, απαιτούσαν την αντικατάσταση της διοίκησης. Οι απεργοί μεταλλωρύχοι ήταν κυρίως βόσνιοι. Οι βόσνιοι μεταλλωρύχοι κάνανε συνήθως την βρομοδουλειά και παράλληλα ήταν και αποκλεισμένοι από τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων: από τη μια επειδή ήταν από άλλη περιοχή και από την άλλη επειδή οι επιτροπές των εργαζομένων ήταν άντρο υψηλότερα ειδικευμένων εργατών. Οι βόσνιοι μεταλλωρύχοι απαιτούσαν από την κυβέρνηση της δημοκρατίας -δηλαδή από την κροατία - δάνεια για κατασκευή οικίας στη βοσνία. Επίσης απαιτούσαν να πληρωθούν τις μέρες της απεργίας, πράγμα πρωτόγνωρο για τη γιουγκοσλαβία και περριπτό γιατί συνήθως διαρκούσαν δύο ώρες ή μια μέρα. 'Ονα από τα δύο μεταλλωρυχεία το κλείσανε στις αρχές του 1988 για να διώξουν το υπαίτιους της ταραχής, δηλ. τους βόσνιους."

Wildcat, nr 61, Απρίλης/ Μάης 1993, σελ 5-6

Το Φθινόπωρο του 1987 οι κάτοικοι της βοσνιακής πόλης Zenica ιδρύουν ένα δικό τους συνδικάτο και έναν καινούργιο πυρήνα ΚΚ ως απάντηση στις μαζικές απολύσεις που γίνονται μετά το ξέσπασμα ενός σκανδάλου όπου το κράτος αρνήθηκε να πληρώσει τις πιστώσεις που είχαν κάνει διάφορες αγροτικές επιχειρήσεις. Μετά το κύμα των απεργιών η

‘Όλα αυτά που αναφέρθηκαν προφανώς και φέρνουν στον νου έντονους παραλληλισμούς με την πραγματικότητα της εε σήμερα. Σήμερα όντως ο γερμανός εργάτης είναι καλοπληρωμένος και εξειδικευμένος (ή τουλάχιστον ο πρώην δυτικο-γερμανός). Υπάρχει σαφέστατα μια πορεία φθίνουσας ευημερίας όσο απομακρύνεται κανείς από την “κεντρική ευρώπη”. Παραλληλισμοί επίσης υπάρχουν και όσο αφορά το είδος των προϊόντων που προβλέπετε να παράγει κάθε χώρα, έτσι π.χ. η Ελλάδα παράγει και το προϊόν “τουρισμός” για τον καλοπληρωμένο βόρειο εργάτη που χρήζει 25 μέρες ξεκούρασης των γερμανών καπιταλιστών από την καπιταλιστική παραγωγή τον χρόνο (βέβαια δεν πιστεύουμε ο μόνος ρόλος της Ελλάδας στο καπιταλιστικό φαγοπότι στην ευρώπη περιορίζεται στη παραγωγή του προϊόντος “τουρισμού”, ειδικά με τα σχέδια διείσδυσης στα Βαλκάνια που καταστρώνει τελευταία). Παραλληλισμοί μπορούν να γίνουν και με το φαινόμενο της μετανάστευσης τόσο από τη νότια ευρώπη όσο και από την αφρική. Και για την πολιτική της πείνας θα μπορούσαμε να πούμε κάποια πράγματα. Εδώ, μόνο πως αν τότε το κεφάλαιο και τα κράτη σκότωναν χωρίς κανένα πρόσχημα τον “πλεονάζοντα πληθυσμό”, σήμερα αυτό γίνεται μέσω του παγκόσμιου συστήματος της αγοράς. Γιατί όταν οι τραπεζίτες στο Λονδίνο, στο Τόκιο, στη Νέα Υόρκη ή στη Φρανκφούρτη ανεβάζουν τα επιτόκια για μια ποσοστιαία μονάδα, μπορεί κανείς με σχετική ακρίβεια να προβλέψει πόσος “πλεονάζων πληθυσμός” θα πεθάνει της πείνας στο λεγόμενο τρίτο κόσμο...(βλέπε και το κείμενο «παγκοσμιοποίηση και αντίσταση» στο ΑΝΑΡΕΣ v.1)

ΤΑ ΦΡΑΚΤΑΛ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

‘Η ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΥ ΕΜΦΑΝΙΖΕΤΑΙ ΞΑΝΑ ΚΑΙ ΞΑΝΑ

“ Δύο αποστολές πρέπει να πετύχουμε παράλληλα: εσωτερικά θα πρέπει να ξαναγίνουμε ένας λαός, προς τα έξω οφείλουμε να πραγματοποιήσουμε αυτό στο οποίο έχουμε αποτύχει δυο φορές ως τώρα: να βρούμε σε συντονισμό με τους γείτονες μας ένα ρόλο που να αντιστοιχεί στις επιθυμίες και στις δυνατότητες μας. Η επιστροφή

κυβέρνηση αναγκάζεται να πάρει πίσω όλα τα μέτρα που είχε αναγγείλει και την αύξηση της τιμής των προϊόντων. Ο παγκόσμιος τύπος ωρύεται για ακυβερνησία της χώρας...

...σε λίγο τα αφεντικά θα έριχναν μέσα και το κρέας

...ταν πλέον το 1988 ήταν ξεκάθαρο για τους κυρίαρχους ότι με τα μέσα που είχαν εφαρμοστεί ως τότε δε θα μπορούσε να αναδιαρθρωθεί η γιουγκοσλαβική κοινωνία και οικονομία και ότι θα χρειαζόταν μια πιο δραστική αντιμετώπιση, στους κυρίαρχους εμφανίστηκαν δύο τάσεις ανάλογα με τα συμφέροντά τους: από τη μια η Κροατία και η Σλοβενία, έχοντας τις εγγυήσεις της Γερμανίας κυρίως (αλλά και του Βατικανού) για βοήθεια, πάσχιζαν για μια απόσχιση τους από τη γιουγκοσλαβία μιας και ήταν αυτές οι δημοκρατίες που αφενός καλούνταν πάντα να πληρώσουν το φτωχό Νότο, αφετέρου δε, θα μπορούσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα να προσαρμοστούν στην κοινοτική και παγκόσμια αγορά. Από την άλλη η Σερβία που δε τη συνέφερε μια απόσχιση δημοκρατιών μιας και θα της αντιστοιχούσαν οι πιο φτωχές δημοκρατίες και οι πιο “δύσκολες” στην προσαρμογή στο παγκόσμιο καπιταλιστικό πεδίο. ...τσι το καθεστώς του Μιλόσεβιτς προωθούσε μια λύση δραστικής μεν μετάβασης στον καπιταλισμό, χωρίς διάλυση όμως της γιουγκοσλαβίας (ένα αντίστοιχο δηλ. της περεστρόικα του Γκόρμπι). Αυτό προϋπέθετε ενίσχυση του κεντρικού μηχανισμού λήψης αποφάσεων, ενδυνάμωση της σέρβικης ηγεμονίας μέσα σε αυτόν και ενίσχυση της δύναμης επιβολής του κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να ειπωθεί και η αναστολή της αυτονομίας σε κοσσυφοπέδιο και βοϊβοδίνη. Και είναι αλήθεια ότι το ΔΝΤ, οι ηπα και κομμάτι της ευρωπαϊκής ελίτ μέχρι τα μέσα του 91 ήταν υπέρ της δεύτερης λύσης, μιας και διχοτόμηση της γιουγκοσλαβίας ενείχε τον κίνδυνο ανεξέλεγκτης πολεμικής ανάφλεξης των βαλκανίων και γενικότερα των πρώην ανατολικών περιοχών, των νέων πεδίων προς καπιταλιστική εκμετάλλευση που δημιουργούνταν εκείνη την εποχή. Έτσι π.χ. η εε στις 26.3.91 υιοθετεί διακήρυξη στην οποία τονίζει ότι “μια ενωμένη και δημοκρατική γιουγκοσλαβία έχει τις καλύτερες προοπτικές για να γίνει αναπόσπαστο μέλος της ευρώπης”, ενώ ακόμη και στις 19 Ιουνίου 1991 η ΔΑΣΕ υιοθετεί διακήρυξη η οποία υποστηρίζει το απαραβίαστο της ενότητας και της εδαφικής ακεραιότητας της γιουγκοσλαβία (στάση που ένα μήνα αργότερα

στην ομαλότητα εσωτερικά και εξωτερικά...”

Αυτό θα πει καθαρή γλώσσα. Είναι τα λόγια του πρώην υπουργού εξωτερικών της γερμανίας Κλάους Κίνκελ σε ένα άρθρο του στην Frankfurter Allgemeine Zeitung τον Μάρτη του 1993. Σας λείπει τίποτα αυτό το “δύο φορές ως τώρα”; Και λίγο παρακάτω: “...μέρος αυτής της ομαλότητας είναι και μια μόνιμη θέση της γερμανίας στο παγκόσμιο συμβούλιο ασφαλείας του ο.η.ε...”. Είναι ξεκάθαρα η συνέχεια της πολιτικής των ομόκεντρων κύκλων και της “κεντρικής ευρώπης” που εφαρμόζει το ναζιστικό τρίτο ράιχ. Η επίσημη πολιτική της γερμανίας σε όλη αυτή την κρίση στα βαλκάνια διακατεχόταν από αυτό το πνεύμα. Έτσι ένα σημαντικό σύνθημα της γερμανικής πολιτικής για την πραγμάτωση των συμφερόντων της στην ανατολική ευρώπη και στα βαλκάνια ήταν και είναι το “δικαίωμα των λαών στην εθνική ανεξαρτησία” (κυρίως στην περίπτωση της κροατίας και της σλοβενίας που ενδιέφερε ιδιαίτερα τη γερμανία αλλά και όσο αφορά τη διάσπαση της πρώην σοβιετικής ένωσης). Αυτή η πολιτική προσπαθεί να συνδεθεί με τις αντιπαραθέσεις κοινωνικών ομάδων διαφορετικής γλώσσας, θρησκείας- διαφοροποιήσεις που όμως στηρίζονται σε ταξικά κριτήρια (π. χ. πλούσιου τεχνολογικά και οικονομικά αναπτυγμένου Βορά και «υπανάπτυκτου» Νότου) αλλά από την κυριαρχία εμφανίζονται ως εθνικά- «η εθνικοποίηση του κοινωνικού». Με σκοπό βέβαια τη δημιουργία οικονομικά και πολιτικά εξαρτώμενων κρατών και συνακόλουθα του “ζωτικού χώρου”. Και αυτή η υπόθεση είχε ξαναεμφανιστεί στην πρόσφατη ιστορία. Είναι η “θεωρία του πορτοκαλιού” όπως τη διατύπωσε στις αρχές του αιώνα ένας θεωρητικός του συστήματος, ο Paul Rohrbach: ήταν το πρόγραμμα της διάλυσης του τσαρικού ράιχ τότε στα διάφορα εθνικά του κομμάτια “... όπως όταν με προσοχή ανοίγεις ένα πορτοκάλι δεν προκύπτει ένα άχρηστο χάος, μια καταστροφή αλλά η κάθε του φέτα έχει μια νόστιμη χρησιμότητα”. “Διαιρεί και βασίλευε” θα το λέγαμε εμείς αυτό και όχι “ανθρωπιστική επέμβαση” και “δικαίωμα για εθνική ανεξαρτησία των λαών”. Και για να επιστρέψουμε και πάλι στο σήμερα, απόσπασμα ενός άρθρου στην εμπορική εφημερίδα Handelsblatt το Σεπτέμβριο του 1991:

“η ιστορία της οικονομίας διδάσκει ότι οι οικονομική δυναμική ποτέ δεν διαχέεται σε μεγάλη επιφάνεια, αλλά κατά κανόνα εκρέει από κέντρα των οποίων οι δραστηριότητες διαδίδονται έπειτα σαν κύκλοι. Σύμφωνα με αυτό η οικονομική εξέλιξη της ευρωπαϊκής ηπείρου έχει ως εξής: τα κεντροευρωπαϊκά κέντρα ακτινοβολούν προς ανατολάς και καταλαμβάνουν αρχικά τα κράτη δορυφόρους. Μόνο μετά από αυτό φτάνουμε στις γειτονικές περιοχές του σοβιετικού ράιχ. Ανεξάρτητα με τα οικονομικά κέντρα που θα υπάρχουν στην περιοχή της σοβιετικής ένωσης, θα δημιουργηθούν στην κεντρική ευρώπη ομόκεντροι κύκλοι φθίνουσας οικονομικής δραστηριότητας, το επίπεδο παραγωγής τους θα επαφίεται στη σχέση του με την ευρώπη...”

Ε, όλα αυτά μας θυμίζουν πολύ έντονα τα σχέδια του ναζιστικού ράιχ!!!...

Ασχοληθήκαμε τόσο με τα σχέδια του γερμανικού στρατιωτικού πολιτικού σχηματισμού από τις αρχές του αιώνα γιατί πιστεύουμε ότι η πολιτική που ακολουθεί το γερμανικό “τέταρτο ράιχ” (Helena Sana) σήμερα αποτελεί όχι μόνο ιστορική (με την έννοια του ιστορικού ρεβανσισμού), αλλά και οικονομικό- πολιτική συνέχεια σχεδίων που προϋπήρχαν τουλάχιστον 50-60 χρόνια. Δεν υποστηρίζουμε ότι τα σχέδια του γερμανικού κράτους προκάλεσαν την κρίση στην γιουγκοσλαβία (το περίφημο και συνάμα επιφανειακό: “ο τάδε φταιει για όλα”). Υποστηρίζουμε όμως ότι υπήρχαν και υπάρχουν σχέδια εκ μέρους τόσο των γερμανών όσο και των άλλων ισχυρών, να ιμπεριαλιστικών, κρατών για διχοτόμηση της γιουγκοσλαβίας πέρα από την κατάσταση που επικρατούσε στο εσωτερικό της και πέρα από τις επιλογές των ντόπιων αφεντικών που όλα συγκλήναν ουσιαστικά εκεί: ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΘΝΙΚΑ ΚΑΘΑΡΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ότι και να σημαίνει αυτό.

θα είναι κατά 180 μοίρες αντίθετη. Όπως αναφέρει και ο αμερικάνος δημοσιογράφος Πίτερ Μπροκ μέχρι τα τέλη του 1991 οι ξένοι δημοσιογράφοι είχαν την έδρα τους στο Βελιγράδι, ενώ μετά αντικαταστάθηκαν όλοι από “νέους δημοσιογράφους στους οποίους είχε ήδη θεμελιωθεί μια αντισέρβικη προκατάληψη”). Η κυβέρνηση στο Βελιγράδι άλλωστε ήταν οπαδός της οικονομίας της αγοράς. Όχι μόνο με τις συνταγματικές αλλαγές που προωθήθηκαν από τους σέρβους πολιτικούς το Νοέμβριο του 1988 γίνεται ξεκάθαρη η επιλογή του μοντέλου της ελεύθερης αγοράς, αλλά και ο πρόεδρος Μάρκοβιτς, που εκλέγεται το Γενάρη του 1989, στην ομιλία κατά την ανάληψη καθηκόντων μιλάει για “μια ενιαία γιουγκο-σλαβική αγορά, για να μπορούν τα προϊόντα, το κεφάλαιο και η εργασία να κινούνται ελεύθερα”, για την “κατάργηση των νόμων που καταπιέζουν τον ρόλο της αγοράς και των οικονομικών μονάδων” για νομιμοποίηση της ιδιοκτησίας και για οικονομική ανάπτυξη (πηγή: Neue Züricher Zeitung 18.3.89). Το μόνο πρόβλημα ήταν ότι ουσιαστικά πειθαρχούσε στο Βελιγράδι μόνο η αστυνομία και λιγότερο ο ομοσπονδιακός στρατός λόγω της σύνθεσης του

(πράγμα που φάνηκε μόλις άρχισε να ξεσπάει ο πόλεμος). Στην περίπτωση που θα είχε υπό πλήρη έλεγχο το γιουγκοσλαβικό στρατό το Βελιγράδι, φανταζόμαστε ότι θα επέλεγε την λύση του στρατιωτικού πραξικοπήματος.

Το 1989 η κυβέρνηση ανεβάζει τον πληθωρισμό στο 1000% για να αχρηστέψει το συσσωρευμένο χρήμα που υπάρχει στις τράπεζες. Παράλληλα μετοχοποιούνται επιχειρήσεις. Παρόλα αυτά η αγοραστική αξία των μισθών σε ομοσπονδιακό επίπεδο ανεβαίνει, πλήρως αποδεδειγμένη από την παραγωγικότητα. Πολλοί πραγματοποιούν ταξίδια στην κίνα για μια - δυο βδομάδες για να αγοράσουν μετάξι το οποίο μεταπωλούν στη γιουγκοσλαβία και βγάζουν τα έξοδα του μήνα. Υπάρχουν επίσημα 1,3 εκατ. άνεργοι με συνεχή τάση αύξησης. Οι ιδιωτικοποιήσεις δεν προχωράνε και οι απεργίες συνεχίζονται. Το ΔΝΤ στα τέλη του χρόνου ωρύεται ότι με το 90% της οικονομίας στα χέρια της αυτοδιεύθυνσης δε μπορεί να καταστρωθεί ένα "ρεαλιστικό σχέδιο" για την προσαρμογή στην παγκόσμια οικονομία. Τον ίδιο καιρό οξύνεται η αντιπαράθεση Βελιγραδίου και σλοβενίας με αποτέλεσμα το μποϊκοτά-ρισμα των σλοβενικών προϊόντων το Δεκέμβρη του 1989. Το ΔΝΤ "προτείνει" ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης που προβλέπει πάγωμα των μισθών μέχρι τα μέσα του 1990 και των τιμών κάποιων προϊόντων και σύνδεση του δηναρίου με το γερμανικό μάρκο σε σχέση 1:7. Το Βελιγράδι διαμαρτύρεται γιατί ξέρει ότι θα χρεωθεί το πολιτικό κόστος. Και αυτό το πρόγραμμα αποτυγχάνει και έτσι από Φεβρουάριο του 1990 η εε και η Παγκόσμια Τράπεζα ανακοινώνουν ότι δεν είναι πλέον διατεθειμένες να δανείσουν στις γιουγκοσλαβικές τράπεζες. Η κατάσταση μέσα στο 1990 γίνεται χαοτική τόσο στο πολιτικό (με όξυνση των σχέσεων των δημοκρατιών), όσο και στο κοινωνικό (με συνέχιση των απεργιών και των διαμαρτυριών) και στο οικονομικό επίπεδο (πάνω από 1500 επιχειρήσεις με πάνω από μισό εκατομμύριο εργαζομένους είναι λίγο πριν το κλείσιμο λόγω χρεών), ενώ υπολογίζεται ότι θα πρέπει να απολυθούν άλλοι 1,5 εκατ. εργάτες για την "εξυγίανση της οικονομίας". Το Γενάρη του 1991 η κυβέρνηση του Βελιγραδίου, μην αντέχοντας άλλο στις κοινωνικές πιέσεις και διαμαρτυρίες λόγω μηνών απλήρωτης εργασίας, τυπώνει νέο χρήμα για να πληρώσει χρέη στο εσωτερικό και εξωτερικό. Οι παράγοντες του ΔΝΤ παθαίνουν σωρηδόν εγκεφαλικά όταν επιπλέον το Βελιγράδι υπόσχεται επιστροφή σε σοσιαλιστικά προγράμματα για την οικονομία. Για ύστατη φορά ζητάνε ένα άγριο πρόγραμμα λιτότητας για την προσαρμογή στην παγκόσμια αγορά. Ο Μάρκοβιτς όμως είναι ανίκανος να εφαρμόσει ένα τέτοιο πρόγραμμα. Μετά από μια μεγάλη διαδήλωση διαμαρτυρίας στα μέσα Μάρτη του 1991 ενάντια σε μέτρα της κυβέρνησης στο Βελιγράδι, η εε κανονίζει μια συνάντηση των αρχηγών των δημοκρατιών. Σκοπός ήταν προφανώς να συμφωνηθεί μια κοινή στρατηγική εξόδου από την κρίση. Εε (εκτός της γερμανικής πτέρυγας) και ηπα ως εκείνη τη στιγμή προσπαθούσαν για μια κεντρικά ρυθμιζόμενη λύση, ενώ η γερμανία άρχισε να μιλάει για το "δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση και για προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων". Δε μπορεί να υπάρξει συμφωνία μεταξύ των δημοκρατιών και έτσι με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας από τις βουλές της σλοβενίας και της κροατίας στις 25. 6.1991 αρχίζει και η ένοπλη φάση του πολέμου. Ο Μάρκοβιτς αποστέλλει ομοσπονδιακό στρατό και ειδικές μονάδες της αστυνομίας στη σλοβενία μετά από την περικύκλωση των στρατοπέδων από ένοπλους. Γίνονται κάποιες μάχες για επτά μέρες αλλά ο ομοσπονδιακός στρατός (ένας από τους μεγαλύτερους στρατούς στην ευρώπη) δεν καταφέρνει να καταστείλει τους ένοπλους σλοβένους. Οι εξελίξεις τρέχουν και ηπα και εε προσαρμόζονται στην καινούργια κατάσταση. Με τη μεσολάβηση της εε πετυχαίνεται η συμφωνία Μπριόνι με την οποία η ανεξαρτησία των δυο δημοκρατιών αναστέλλεται ως τις 8 Οκτώβρη 1991, αλλά είναι ολοφάνερο ότι πλέον έχει εγκαταλειφθεί το σχέδιο για αναδιάρθρωση της γιουγκοσλαβίας ενωμένης. Η κροατία, όπως και η σλοβενία, από καιρό είχε προμηθευτεί όπλα. Σε αυτό βοήθησε και ένα δανειάκι του βατικανού ύψους 4δισ. δολαρίων με απίστευτο επιτόκιο 0,7% κάπου μέσα στο 1990. Η διχοτόμηση είναι αναπόφευκτη. Μετά από χρόνια μαθαίνουμε ότι τότε στα μέσα Μάρτη του 91 είχαν ήδη βρεθεί Μιλόσεβιτς και Τούτζμαν για να συζητήσουν για τη διχοτόμηση της βοσνίας και ότι ο Μιλόσεβιτς είχε ένα νατοϊκό χαρτί στα χέρια του που έλεγε ότι το νατο επιθυμούσε την απομάκρυνση των μουσουλμάνων από τη βοσνία. Επίσης υποσχέθηκε την απομάκρυνση του Μάρκοβιτς από την κυβέρνηση - όπως και έγινε (πηγή: "Times" του Λονδίνου μέσα Ιούλη 1991 και το γερμανικό περιοδικό "Spiegel" στις 28.6.93).

Μια απαραίτητη συμπύκνωση

Να επισημάνουμε σε αυτό το σημείο ότι δεν υπερασπιζόμαστε τη μορφή της αυτοδιαχείρισης που εφαρμόστηκε στη γιουγκοσλαβία. Αυτή η μορφή αυτοδιαχείρισης επιβλήθηκε από

τα πάνω- από ένα κρατικό - κομμουνιστικό καθεστώς μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως λειτουργικό σοσιαλιστικό οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο. Λόγω του ιδιαίτερου οικονομικού ρόλου του γιουγκοσλαβικού κράτους στις σχέσεις ανατολικού - δυτικού μπλοκ, επί ψυχρού

πολέμου, αυξανόταν η εξάρτηση της οικονομίας του από το δυτικό κεφάλαιο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εξωτερική χρέωση που οδήγησε σε πίεση για αύξηση της παραγωγικότητας. Για να επιτευχθεί αυτή η αύξηση της παραγωγικότητας το μοντέλο της αυτοδιαχείρισης ήταν εντελώς ακατάλληλο γιατί ουσιαστικά λειτουργούσε με κοινωνικά κριτήρια (όλοι να έχουν δουλειά, οι αποδοχές των εργαζομένων ανεξάρτητες από την παραγωγή, μεγάλη άδεια, χαλαρότητα στην εργασία) και όχι με κριτήρια παραγωγικότητας. Αυτό οδήγησε σε "καλομαθημένους" εργαζομένους. Από την άλλη προσπάθειες του καθεστώτος για προσαρμογή στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια αγορά οδήγησαν σε ανεργία, αύξηση των τιμών, μείωση των αποδοχών και συνάντησαν ισχυρή κοινωνική αντίσταση σε όλες τις δημοκρατίες. Αυτό σε σχέση με την ιδιομορφία του αγροτικού πληθυσμού (που αναλύσαμε παραπάνω) οδήγησε το καθεστώς και τους ξένους συμβούλους του στο συμπέρασμα ότι η αναδιάρθρωση των κοινωνικών (όχι μόνο οικονομικών) δομών της γιουγκοσλαβίας και η προσαρμογή στην παγκόσμια νέα τάξη και στην αγορά μπορούσε να γίνει μόνο με μια βίαια καταστροφή των κοινωνικών δομών. Η λύση της διχοτόμησης μόνο, χωρίς δηλαδή εθνικό πόλεμο, δε θα οδηγούσε σε αποτελέσματα γιατί δε θα κατάστρεφε τη δομή της κοινωνίας και της ιδιομορφής, σε μεγάλο βαθμό αυτάρκης, οικονομίας της επαρχίας που δε μπορούσε να υπαχθεί από πλήρη κεντρικό έλεγχο. Δε θα κατάστρέφονταν οι εργασιακές σχέσεις που υπήρχαν λόγω της αυτοδιαχείρισης, το "καλομάθημα" και οι αντιστάσεις των εργαζομένων στη λειτουργία των επιχειρήσεων με κριτήρια αγοράς και ότι αυτό συνεπάγεται. Οι επιχειρήσεις έτσι και αλλιώς όταν πραγματοποιούσαν βραχυπρόθεσμες επενδύσεις αυτό γινόταν μέσα στα όρια της δημοκρατίας που έδρευαν.

Εθνικές και εθνικιστικές τάσεις και κατάλοιπα είναι αλήθεια ότι υπήρχαν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (και κατά καιρούς πολεμήθηκαν σφοδρά από τον Τίτο). Συνειδητή όμως επιλογή των αφεντικών να "παίξουν" το χαρτί του εθνικισμού, που βαστούσαν ως άσο στο μανίκι, έγινε όταν βρέθηκαν στο κοινωνικό και οικονομικό αδιέξοδο που αναφέραμε. Το σχήμα ήταν: κρίση > ανάγκη αναδιάρθρωσης όλων των δομών της γιουγκοσλαβικής κοινωνίας> αδιέξοδο> επιλογή ανόδου των εθνικισμών για τη διχοτόμηση και τον πόλεμο> μορφές πολέμου με κύρια μορφή την εθνική εκκαθάριση> καταστροφή του υπάρχοντος κοινωνικού ιστού> συσπείρωση σε εθνικά κράτη με αναδιαρθρωμένες κοινωνικές και οικονομικές δομές και κεντρική ρύθμιση του συστήματος.

Η αποτυχία των διαφόρων στρατηγικών για το ξεπέρασμα της κρίσης και ο έντονα αποκεντρωμένος χαρακτήρας της γιουγκοσλαβικής οικονομίας βοήθησαν πολύ στο να εδραιωθούν τοπικές εθνικές ελίτ. Οι εργάτες μέσα στην κρίση συνδέθηκαν με αυτές τις ελίτ πιστεύοντας ότι θα μπορούσε να υπάρξει μια βιώσιμη λύση τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο. Έλεπε, σε αντίθεση με άλλες χώρες του ανατολικού μπλοκ, εκείνη η ελίτ σε ομοσπονδιακό επίπεδο που θα αναλάμβανε το έργο της προσαρμογής της οικονομίας στην καπιταλιστική παγκόσμια αγορά. Η ιστορική ωρίμανση των συνθηκών επιφύλαξε έτσι στις τοπικές ελίτ το "καθήκον" της καταστροφής (μέσω του πολέμου) του κοινωνικού ιστού στις διάφορες περιοχές και τη αναδιάρθρωση της οικονομίας μα και της κοινωνίας ολόκληρης. Ο πόλεμος στη γιουγκοσλαβία έδωσε επιτέλους την οικονομία της στην περιφέρεια της εε. Επιτάχυνε το κοινωνικό και οικονομικό προτσές προσαρμογής της γιουγκοσλαβικής υπεραξίας στην παγκόσμια συσσώρευση. Μέσα στις εθνικές "ζώνες επιρροής" επαναδιατυπώνεται με στρατηγικό τρόπο ο καπιταλιστικός έλεγχος.

Οι ξένες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις είχαν η καθεμιά τα δικά της συμφέροντα που όλα (τουλάχιστον μετά τον Ιούλιο του 1991) συγκλίνανε στη διχοτόμηση και στον εθνικό πόλεμο με τις εθνικές εκκαθαρίσεις. Οργανισμοί όπως ο οηε (και οι κυανοκρανοί του) προσποιούμενοι ότι προσπαθούν να λήξουν αυτό τον πόλεμο, το μόνο που συνειδητά πέτυχαν ήταν να βοηθήσουν τους εθνικούς στρατούς και τις φασιστο - συμμορίες στις εθνικές εκκαθαρίσεις, φροντίζοντας να μετακυλά ελεγχόμενα ο πόλεμος από περιοχή σε περιοχή και να διατηρείται το status που είχαν φτιάξει σε μια περιοχή με μπόλικά κόκαλα, πόνο και αίμα οι εθνικές συμμορίες. Ο πόλεμος έπρεπε απλώς να περιοριστεί τοπικά, οι πρόσφυγες και τα θύματα των εθνικών εκκαθαρίσεων έπρεπε απλώς να παραμείνουν σε "ζώνες ασφαλείας" υπό την επίβλεψη κυανόκρανων φονιάδων και τέλος έπρεπε και πρέπει να αποφευχθεί η μετακόμισή τους στις μητροπόλεις του καπιταλισμού ώστε τα ντόπια και παγκόσμια αφεντικά να μπορούν να κοιμηθούν ήσυχα...

Αυτή λοιπόν σύντροφοι και συντρόφισσες, είναι η νέα τάξη που ανατέλλει με τον 21ο αιώνα. Γιά αυτό θεωρούμε ότι πρέπει να συμμετέχουμε -με τους δικούς μας τρόπους και λόγους- στις αντιδράσεις που δημιουργούνται ενάντια στους πολέμους της νέας τάξης του διεθνοποιημένου κεφαλαίου.

...λίγα λόγια για το χωρόχρονο: κοσσυφοπέδιο

Το κοσσυφοπέδιο είχε πριν από τον πόλεμο περίπου 2 εκατ. κατοίκους από τους οποίους το 80% ήταν “αλβανοί”. Στο κοσσυφοπέδιο δε δήλωναν στις απογραφές “Μουσουλμάνοι”, αλλά “αλβανοί” σε αντίθεση με τη βοσνία. Ενώ όλη η γιουγκοσλαβία κατά μέσο όρο είχε 80 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, στο κοσσυφοπέδιο η πυκνότητα των κατοίκων ήταν 147 κάτοικοι το τετραγωνικό χιλιόμετρο. Και εδώ ο κύριος όγκος του πληθυσμού ασχολούνταν με τη γεωργία με ένα μοντέλο που περιγράψαμε πιο πάνω, δηλ. αυτόνομες κλειστές αγροτικές οικονομίες γύρω από γενιές ολόκληρες οικογενειών που μένουν στο ίδιο σπίτι (αυτή η δομή της οικογενειακής επιχείρησης ήταν και ο κύριος λόγος που οι αλβανόφωνοι μπόρεσαν για πολλά χρόνια να αντισταθούν στους διωγμούς που υπέστησαν από το σέρβικο εθνικισμό). Υπήρχε και ο τομέας της μεταλλουργίας και, όπως παντού στην γιουγκοσλαβία ένας υδρο-κέφαλος κομματικός μηχανισμός. Οι αλβανόφωνοι στο κοσσυφοπέδιο είχαν το εξής χαρακτηριστικό: από τη μια προσπαθούσαν να μην υπακούουν στους νόμους από την άλλη φρόντιζαν να αποφεύγουν και την αντιπαράθεση με την δικαιοσύνη- να τη βγάζουν καθαρή με άλλα λόγια. Έτσι οι περισσότεροι οδηγοί στο κοσσυφοπέδιο δεν έχουν δίπλωμα, πολλοί δεν πληρώνουν το νοίκι και τους φόρους στο κράτος.

Το σχετικό επίπεδο του κατά κεφαλήν ακαθάριστου εθνικού προϊόντος το 1976 σύμφωνα με τον Milos Radulovic:

γιουγκοσλαβία	100
σλοβενία	202
κροατία	124
βοιβοντίνια	117
σερβία (σύνολο)	92
σερβία (χωρίς αυτόνομες επαρχίες)	98
μαυροβούνιο	70
μακεδονία	68
βοσνία ερζεγοβίνη	64
κοσσυφοπέδιο	32

με άλλα λόγια το κοσσυφοπέδιο ήταν με απόσταση η φτωχότερη περιοχή της πρώην γιουγκοσλαβίας. Ενώ το 1979 οι εργαζόμενοι ανά 1000 κατοίκους ήταν 427 στη σλοβενία, 257 στη σερβία, ήταν μόνο 107 στο κοσσυφοπέδιο.

ταν το Φθινόπωρο του 1944 αποχωρούν τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής από το κοσσυφοπέδιο, τη διοίκηση του κοσσυφοπεδίου δεν αναλαμβάνουν οι παρτιζάνοι του Τίτο αλλά οι αλβανοί εθνικιστές της “Μπάλι Κομπεντάρ” που είχαν ισχυρές βάσεις στον πληθυσμό. Κατά τη διάρκεια του Β Παγκοσμίου Πολέμου αλβανοί ακροδεξιοί είχαν σχηματίσει την περιβόητη μεραρχία SS- Skandenberg των γερμανικών Waffen- SS. Μόνο με τη συνεργασία των κομμουνιστών από γιουγκοσλαβία και αλβανία μπόρεσε ο Τίτο να επιβάλλει στρατιωτικό καθεστώς στην περιοχή το Φεβρουάριο του 1945. Μετά από πολύμηνες μάχες ηττήθηκαν οι εθνικιστές της “Μπάλι Κομπεντάρ” και άρθηκε ο στρατιωτικός νόμος τον Ιούλη του 1945. Βέβαια για πολλά χρόνια υπολείμματα των “Μπαλιστών” εξαπέλυαν επιθέσεις κατά του κομμουνιστικού στρατού από τα βουνά και τα δάση που είχαν κρυφτεί.

Από τη δεκαετία του 50 άρχισαν να ρέουν κονδύλια για τη βιομηχανική ανάπτυξη στο κοσσυφοπέδιο αλλά αναλογικά με τις άλλες επαρχίες αυτά ήταν μικρά και έτσι συνεχώς μεγάλωνε η διαφορά στην οικονομική ανάπτυξη από τις άλλες επαρχίες. Μόνο μετά το τέλος της προσπάθειας για κεντρική ρύθμιση της οικονομίας τις αρχές της δεκαετίας του 60 επήλθε βελτίωση της κατάστασης για τους αλβανόφωνους του κοσσυφοπεδίου. Στην αστυνομία που αποτελούνταν σχεδόν αποκλειστικά από σέρβους τώρα μπορούν να καταταγούν και αλβανό-φωνοι. Το ίδιο ίσχυσε και για άλλους διοικητικούς θεσμούς και άρχισε αργά και δειλά να αναπτύσσεται μια υποτυπώδης μη αγροτική οικονομία. Αυτό οδήγησε, όπως και στην υπόλοιπη γιουγκοσλαβία, στη φυγή των ανδρών από τα χωριά και τα βουνά και την άναρχη διόγκωση των πόλεων. Ο πληθυσμός της Πρίστινα διογκώθηκε από τους 14.000 κατοίκους που αριθμούσε μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο σε περίπου 180.000 πριν την επέμβαση του νατο το 99. Οι σέρβοι χάνοντας τα προνόμια στο κοσσυφοπέδιο αρχίζουν σίγα- σιγά αλλά σταθερά να εγκαταλείπουν την περιοχή, γεγονός που αυξάνει τις θέσεις που ανοίγουν τώρα για τους αλβανόφωνους, μιας και πλέον απαιτείται η γνώση της αλβανικής γλώσσας για την κατάληψη μιας θέσης. Έτσι ο οικονομικός τομέας του κοσσυφοπεδίου “εξαλβανίζεται”. Το ποσοστό των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού πέφτει από το 81% το 1948 στο 54% το 1981.

Παρόλες τις προσπάθειες όμως “εκμοντερνισμού της οικονομίας” το κοινωνικό πρόβλημα στο κοσσυφοπέδιο δεν επιλύεται. Γιατί όπως αναφέραμε, “εκμοντερνισμός” σημαίνει καταστροφή του κοινωνικού ιστού προς όφελος της παραγωγής και της αποδοτικότητας. Αυτό σε μια περιοχή με τις περισσότερες γεννήσεις αναλογικά με την υπόλοιπη ευρώπη (το 50%(!!) των “αλβανών” στο κοσσυφοπέδιο ήταν κάτω των 19 ετών) και με οξυμένες τις ταξικές διαφορές οδήγησε σε ένα εκρηκτικό κοινωνικό μείγμα. Για την απορρόφηση αυτών των νέων κυρίως άνεργων το κράτος αποφασίζει να δημιουργήσει στην Πρίστινα το τρίτο μεγαλύτερο πανεπιστήμιο της γιουγκοσλαβίας με 50.000 φοιτητές το 1988 και 13.000 υποτροφίες μόνο για τους αλβανόφωνους, μετακυλώντας το πρόβλημα ουσιαστικά λίγα χρονάκια πιο μετά. Επίσης το πανεπιστήμιο γίνεται κέντρο τόσο της κοινωνικής διαμαρτυρίας όσο και του αλβανικού εθνικισμού. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι οι ταραχές ξεκινούσαν από αυτό. Όσοι έχουν ασχοληθεί έστω και ελάχιστα με την βιβλιογραφία σχετικά με τα κοινωνικά δρώμενα στην γιουγκοσλαβία ξέρουν πως όλοι οι συγγραφείς συνέκλιναν στο ότι το κοσσυφοπέδιο είναι μια βραδυφλεγής βόμβα...

Στις 11.3.1981 γίνεται μια πορεία διαμαρτυρίας από φοιτητές και φοιτήτριες του πανεπιστημίου της Πρίστινας για την κακή ποιότητα του φαγητού της φοιτητικής λέσχης. Αρχικά η πορεία είναι εντελώς ειρηνική ώσπου κυκλοφορούν φήμες ότι έγιναν συλλήψεις. Η πορεία ξαφνικά απαιτεί την απελευθέρωση των συλληφθέντων, διογκώνεται σε αριθμό και αρχίζουν να εμφανίζονται συνθήματα γενικότερης κοινωνικής δυσαρέσκειας. Οι μπάτσοι κάνουν τη σωστή κίνηση να ρίξουν δακρυγόνα και ακολουθούν συγκρούσεις και οδομαχίες μέχρι αργά στις οποίες τραυματίζονται δυο μπάτσοι σοβαρά. Η κομματική ηγεσία μετά από αυτό ψάχνει την επαφή με τους φοιτητές για να εκτονωθεί η κατάσταση. Μια νέα πορεία διαμαρτυρίας όμως στις 26.3 θα εκτραχύνει τα πράγματα. Ακούγονται σε αυτή την πορεία και εθνικιστικά συνθήματα τύπου: “το κόσσοβο στους κοσσοβάρους”, “είμαστε αλβανοί και όχι γιουγκοσλάβοι”. Επεμβαίνουν πλέον ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας και έτσι η βία ανεβαίνει σε υψηλά επίπεδα. Φοιτητές κυνηγιούνται ως τις εστίες τους και υπάρχουν νεκροί. Τις επόμενες μέρες γίνονται συγκρούσεις με την αστυνομία όχι μόνο από φοιτητές αλλά και από εργάτες που συν τοις άλλοις διαμαρτύρονται για τους μισθούς πείνας και το χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Η κατάσταση έχει ξεφύγει από τον έλεγχο των μπάτσων και έτσι στις 2.4.81 επεμβαίνει ο ομοσπονδιακός στρατός. Υπολογίζεται ότι όλες αυτές τις μέρες των αναταραχών υπήρξαν τουλάχιστον 100 νεκροί. Με έναν τέτοιο αριθμό η επιφανειακή ηρεμία επιστρέφει (προσωρινά) στο κοσσυφοπέδιο...

Ο ξεσηκωμός αυτός στο κοσσυφοπέδιο έρχεται σε μια εποχή (αρχές της δεκαετίας του 80) που το κάθεστώς βρισκόταν ήδη σε αρκετά πιεσμένη θέση, καταχρεωμένο και μη μπορώντας να περάσει μέτρα καπιταλιστικού εκσυγχρονισμού στον κοινωνικό τομέα. Για το κοσσυφοπέδιο ουσιαστικά από τότε σταματάει κάθε προσπάθεια οικονομικού εκμοντερνισμού και λαμβάνονται μέτρα καθαρισμού του κρατικού και κομματικού μηχανισμού από τους αλβανόφωνους κοσσοβάρους. Η πολιτική (εννοούμε με αυτή την έννοια και την εθνικιστική) δράση ποινικοποιείται και έτσι ακόμη και για το βαρύ αδίκημα να γράφει κάποιος συνθήματα

στους τοίχους ή να μοιράζει προκηρύξεις, να κάνει το V το σήμα της νίκης ή να ακούει λαϊκή μουσική στα αλβανικά, τιμωρούνταν με βαριές ποινές και πήγαινε φυλακή. Είναι χαρακτηριστικό ότι ήδη το 1983 το 40% των πολιτικών κρατούμενων στις γιουγκοσλαβικές φυλακές ήταν κοσσοβάροι αλβανόφωνοι. Τις χρονιές από το 1981 μέχρι το 1988 ο ένας στους δυο ενήλικες θα περάσει από τα κρατητήρια της αστυνομίας. 500 πολίτες τραυματίζονται τα ίδια χρόνια από τις αγριότητες της αστυνομίας και άλλοι 100 πεθαίνουν. Η ανεργία στο κοσσυφοπέδιο εκείνη τη χρονιά κυμαίνεται στο 43%. Επιχειρήσεις αρχίζουν να κλείνουν στο κοσσυφοπέδιο και ακολουθεί ένα μεγάλο κύμα εσωτερικής μετανάστευσης προς την σερβία. Υπολογίζεται ότι εκείνα τα χρόνια περίπου 200.000 αλβανόφωνοι και 40.000 σέρβοι εγκατέλειψαν το κοσσυφοπέδιο. Στηριζόμενο πάνω σε μια ταξική βάση το καθεστώς αρχίζει πλέον να χρησιμοποιεί την έννοια του έθνους για να επιλύσει κοινωνικά προβλήματα. Τσι αρχίζει να εμφανίζεται από εκείνα τα χρόνια ένας χειροπιαστός πλέον διαχωρισμός ανάμεσα στους “υπανάπτukτους αλβανούς” του κοσσυφοπεδίου και τους “περήφανους αλλά αδικημένους σέρβους” του κεντρικού κράτους του Βελιγραδίου. Από τα ΜΜΕ του Βελιγραδίου παρουσιάστηκε η φυγή των σέρβων από την περιοχή ως “γενοκτονία” ενώ απέκρυπταν το γεγονός ότι έφευγαν τουλάχιστον πέντε φορές περισσότεροι αλβανόφωνοι για να χρησιμοποιηθούν στις βρωμοδοουλίες στη σερβία. Ρεπορτάζ για βιασμούς σέρβων γυναικών και για καμένες ορθόδοξες εκκλησίες. Αρχισαν τα ομοσπονδιακά ΜΜΕ να “θυμούνται” ότι το κοσσυφοπέδιο είναι κάτι σαν την κοιτίδα του σέρβικου έθνους και την περίφημη μάχη που έγινε στο Κόσοβο Πόλιε τον 13ο αιώνα (τόσο μαλάκες είναι οι θεωρητικοί του εθνικισμού: σε αυτή τη μάχη οι σέρβοι ηττήθηκαν κατά κράτος από την οθωμανική αυτοκρατορία!!). “Θυμήθηκαν” ότι μέχρι το 1968 το κοσσυφοπέδιο το ονόμαζαν επίσημα “κόσσοβο - μετόχια” λόγω των εκκλησιών που είχαν χτίσει οι σέρβοι βασιλιάδες εκεί τον 13ο και 14ο αιώνα. Έτσι ΜΜΕ και διανοούμενοι του συστήματος, από το ‘81 μέχρι το ‘86- ‘87, καλλιεργούσαν έναν προ - εθνικισμό θα λέγαμε, που χωρίς το «προ-» βρήκε την τέλεια έκφραση του με την άνοδο του φασίστα Μιλόσεβιτς στην εξουσία. Όταν όταν πλέον το καθεστώς είχε κάνει τις τελικές του επιλογές για πόλεμο και διαμελισμό της γιουγκοσλαβίας που οι διάφοροι εθνικισμοί μπόρεσαν πλέον να ανθίσουν πάνω στη θεωρητική κοπριά της ιστορικής αρνητικότητας των αφεντικών.

Μετά την άνοδο του Μιλόσεβιτς Σεπτέμβρη του 1987, στην εξουσία τα πράγματα εκτραχύνονται. Στις 24 Ιουνίου 1988 ιδρύεται η “οργανωτική επιτροπή διαμαρτυρίας και συγκεντρώσεων” από σέρβους εθνικιστές του κοσσυφοπεδίου και του μαυροβουνίου, που πραγματοποιούν διάφορες διαδηλώσεις στο μαυροβούνιο στις οποίες απαιτούν όπλα και κρατάνε πορτρέτα του Μιλόσεβιτς. Ο πρώην ηγέτης της σερβίας Ντράζα (όχι ‘αντε) Μάρκοβιτς θα χαρακτηρίσει για αυτό τους διαδηλωτές προδότες και το Μιλόσεβιτς επικίνδυνο και εθνικιστή. Το 1988 επίσης απομακρύνονται από την ηγεσία του κόμματος στο κοσσυφο-πέδιο ο Κατσούσα Γιασάρι και ο Ίζεμ Βλάσι, που ήταν διακεκριμένο μέλος του ΚΚΓ, μιας και υπήρξε πρόεδρος της γιουγκοσλαβικής νεολαίας και για πολλά χρόνια μέλος της Κ.Ε. της Ένωσης Κομμουνιστών γιουγκοσλαβίας. Είναι μια κίνηση του Μιλόσεβιτς για να ενισχύσει το σέρβικο εθνικισμό ξέροντας πλέον προς τα πού οδεύει η κατάσταση. (Τι τραβάνε και αυτοί οι ηγέτες! Ο Βλάσι τόσα χρόνια αφεντικό στην ΕΚΓ και καριερίστας και από τους πρώτους που χαρακτήρισαν τις ταραχές στο κοσσυφοπέδιο το ‘81 ως αντεπανάσταση – ο λόγος που τον αποκαλούσαν οι αλβανόφωνοι “σέρβικο σκυλί”- θα βρεθεί σε λίγο καιρό μισημένος και από τις δυο μεριές στη φυλακή...). Αρχικά πάντως οι κοσσοβάροι αντέδρασαν στις προσπάθειες του κράτους για “αποαλβανισμό” του κομματικού μηχανισμού. Στις 17.11.88 οι 3.000 εργα-ζόμενοι στο μεταλλωρυχείο “Stari Trg” αντιδρώντας στην απομάκρυνση του Βλάσι από την ηγεσία του κόμματος στο κοσσυφοπέδιο ξεκινάνε την “πορεία της οργής” που θα έφτανε στην Πρίστινα που απείχε 52 χλμ. Κατά τη διάρκεια της πορείας κόσμος από όλο το κοσσυ-φοπέδιο άρχισε να συμμετέχει, έτσι ώστε στην Πρίστινα η πορεία αριθμούσε 250.000 άτομα: όταν έφτασε στην Πρίστινα στις 19.11.88, οι δυνάμεις ασφαλείας δεν ενόχλησαν μια τόσο μεγάλη πορεία διαμαρτυρίας και η κομματική ηγεσία υποσχέθηκε να ξαναξετάσει την απο-μάκρυνση του Βλάσι για να διαλυθεί ο κόσμος. Βέβαια ούτε αυτό έγινε και όταν το Φεβρου-άριο του 1989, πήρε τη θέση του Βλάσι ένας απεσταλμένος του Βελιγραδίου, ο Ραμάν Μολίνα, ξεσπούν γενικές απεργίες σ_ όλο το κοσσυφοπέδιο. 1300 μεταλλωρύχοι από το “Stari Trg” αρνούνται να ανέβουν στην επιφάνεια της γης στις 20.2.89 και όλο το κοσσυφο-πέδιο βρίσκεται σε μια ακήρυκτη γενική απεργία στην οποία πλέον συμμετέχει και μεγάλο κομμάτι του κομματικού μηχανισμού. Ο Βλάσι φτάνει στους μεταλλωρύχους και τους ικετεύει να σταματήσουν τις απεργίες. Αυτό συμβαίνει όμως μόνο όταν παραιτείτε ο Ραμάν Μολίνα στις 23.2.89. Την ίδια όμως μέρα το βράδι καταργείτε στο Βελιγράδι το άρθρο του συντά-γματος που προέβλεπε καθεστώς αυτονομίας

για το Κοσσυφοπέδιο. Όταν ένα μήνα αργότερα το τοπικό κοινοβούλιο του κοσσυφοπεδίου επικυρώνει την απόφαση του Βελιγραδίου για άρση της αυτονομίας, γίνονται σε όλη την περιοχή επί μέρες συγκρούσεις και οδομαχίες. Για πρώτη φορά οι διαδηλωτές απαντούν και με πυροβολισμούς. 19 νεκροί διαδηλωτές και 2 αστυνομικοί. Το καθεστώς αντιδρά επιβάλλοντας σιωπή στα ΜΜΕ, "έκτατα μέτρα" για την αντιμετώπιση της κατάστασης, παραστρατιωτικές ομάδες αναλαμβάνουν δράση και χιλιάδες κόσμος καταδικάζεται με συνοπτικές διαδικασίες σε μεγάλες ποινές. 1032 εργάτες από την πόλη Urosevac καταδικάζονται γιατί δεν εμφανίζονται στη δουλειά τους μετά την επιβολή των "έκτακτων μέτρων". Τουλάχιστον 200 άτομα σκοτώνονται. Εδώ δε βλέπουμε μια εθνική σύγκρουση, αλλά μια κλασσική σύγκρουση μεταξύ της κοινωνίας και του κράτους όταν αυτό επιτίθεται. Τόσο τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν (άγριες απεργίες, συγκρούσεις με τους κατασταλτικούς μηχανισμούς και όχι διαμεσολάβηση παρόλο που ο Βλάσι π.χ. ήταν πανέτοιμος για κάτι τέτοιο) όσο και η απάντηση του μηχανισμού δείχνουν την βαθύτερη αιτία τη σύγκρουσης που είναι ξεκάθαρα ταξική.

Η κατάσταση παραμένει τεταμένη στο κοσσυφοπέδιο όλο το 1989 (έντονη παρουσία στρατού και μπάτσων, ξυλοδαρμοί των αλβανόφωνων, ενώ ο Βλάσι βρίσκεται στην φυλακή προφυλακισμένος για 14 μήνες). Όταν στα τέλη Γενάρη του 1990 απορρίπτονται στην τελευταία συνεδρίαση της ΕΚΓ τα μέτρα για την εκτόνωση της κατάστασης στο κοσσυφοπέδιο, ξεκινούν και πάλι απεργίες και συγκρούσεις με την αστυνομία. Για πρώτη φορά κατεβαίνει και στρατός στους δρόμους χωρίς όμως να χρησιμοποιηθεί. Αρχές Φεβρουαρίου ο ομοσπονδιακός στρατός αναλαμβάνει τη διοίκηση του κοσσυφοπεδίου και στις 2.6.90 αντικαθιστά το τοπικό κοινοβούλιο με ένα σέρβικο διοικητικό μηχανισμό. Απαγορεύεται στους αλβανόφωνους να βγουν από την επαρχία και σ' αυτούς που είναι εκτός να ξαναμπούν (!). Από παντού διώχνονται τώρα οι αλβανόφωνοι. 100.000 αλβανόφωνοι απολύονται - τα 2/3 δηλ. του μισθωτού πληθυσμού. Απολύονται από υπηρεσίες, σχολεία, διοίκηση, από νοσοκομεία. Τη θέση τους παίρνουν μετανάστες από την "κοντινή σερβία", με πλούσια επιδόματα, διευκολύνσεις πρόσβασης σε ακίνητη περιουσία, που για τους αλβανόφωνους απαγορεύεται πλέον να μεταβιβάσουν. Η εθνική εκκαθάριση και ο πόλεμος στο κοσσυφοπέδιο κατά την άποψη μας είχαν ήδη αρχίσει. Η δυσaráεσκεια ανάμεσα στους αλβανόφωνους μεγαλώνει. Σε μια δημοσκόπηση που γίνεται μόνο το 4,8% των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι το ζήτημα των "αλβανών" στο κοσσυφοπέδιο θα λυθεί με μια "δημοκρατία του κοσσυφοπεδίου στη γιουγκοσλαβία", το 34% πιστεύουν ότι "πρέπει να ιδρυθεί δεύτερο αλβανικό κράτος στα βαλκάνια με όλες τις περιοχές που ζουν "αλβανοί" στη γιουγκοσλαβία" και το 61,2% θέλει την ένωση με την αλβανία. Αν και μιλάμε για δημοσκόπηση πιστεύουμε ότι αυτά τα στοιχεία αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα μιας περιοχής που βρίσκεται σε αδιέξοδο. Το Σεπτέμβρη του 1992 840 καθηγητές αλβανόφωνοι εκδιώκονται από το πανεπιστήμιο και δε διδάσκεται πλέον η αλβανική γλώσσα. Αλλά και οι εκατοντάδες χιλιάδες αλβανόφωνοι μετανάστες στη σερβία γίνονται στόχος του σερβικού εθνικιστικού μένους. Οι αλβανόφωνοι έχουν ένα παρατσούκλι που ισοδυναμεί με τη λέξη "σκουπίδια" (Sipt) και βέβαια κάνουν τις βρώμικες και βαριές δουλειές. Αυτή η υποτίμηση του αλβανόφωνου, περά από τους λόγους που μόλις

Συγκρούσεις
αλβανόφωνων φοιτητών
και αστυνομίας στην
Πρίστινα στις 28,3,1989

αναφέρθηκαν, γίνεται και για να αισθάνονται οι σέρβοι προλετάριοι, που ουσιαστικά και πρακτικά ζουν στις ίδιες συνθήκες με τους αλβανόφωνους, κάπως ανώτεροι, καθώς αυτοί δεν είναι έτσι σαν τους βρωμιάρηδες “αλβανούς”. Εθνικοποίηση του ταξικού θα λέγαμε. (δεν ξέρουμε γιατί όλα αυτά περί υποτίμησης των “αλβανών” μας θυμίζουν έντονα μια άλλη χώρα λίγο πιο νότια που ονομάζεται ελλάδα και έχει δεσμούς φιλίας “με τους ομόθρησκους σέρβους αδερφούς”. Ίσως το αίμα των αδερφών αυτών να κάνει να συμπεριφέρονται με τον ίδιο φασιστικό τρόπο στην “υποράτσα αλβανός”. Ότι και να γίνει οι ελληνάρες δηλώνουν με ένα περίεργο άγχος ότι δεν είναι βέβαια ρατσιστές. Επίσης δε στέκει (ακόμη και με τα δικά τους κριτήρια) η παπαριά περί αδελφών, μιας και οι σέρβοι είναι σλάβοι και έχουν π.χ. περισσότερη “συγγένεια” με τους “βρωμοσκοπιανούς” ή τους “βούλγαρους” από ότι με τους γαλανόλευκους τσολιάδες...)

Παρόλο που η βαρβαρότητα του σέρβικου εθνικισμού εκείνη την περίοδο πρέπει να οδήγησε στο ξαναζέσταμα του αλβανικού εθνικισμού, δε βλέπουμε να εμφανίζεται ένας UCK (ή κάτι αντίστοιχο εθνικοαπελευθερωτικό - ο UCK εμφανίστηκε για πρώτη φορά μόλις τον Φεβρουάριο του 1996 με κάτι βομβιστικές ενέργειες) ή κάτι που τελοσπάντων να συσπειρώνει γύρω από μυστικιστικές και εθνικιστικές ιδέες την αντίδραση των αλβανόφωνων. Μας φαίνεται ότι ακόμη και εκείνη την περίοδο η επιβίωση και μια σχετική αυτοδιάθεση ήταν τα κίνητρα του αγώνα των αλβανόφωνων και όχι κάποια αφηρημένη “μεγάλη αλβανία” χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπέβασκε ένας εθνικισμός που περιέμενε την ιστορία του.

B. Η λέξη: πόλεμος

Ο πόλεμος στη γιουγκοσλαβία πέρα του ότι ήταν ένα μέσο στα χέρια των αφεντικών για την επανασύνταξη των καταπιεσμένων πίσω από τις εθνικές σημαίες, αποτέλεσε και το μηχανισμό για την καταστροφή των κοινωνικών δομών που υπήρχαν στη γιουγκοσλαβία. Τόσο δηλ. της ιδιόμορφης αγροτικής οικονομίας (και της θέσης της γυναίκας μέσα σε αυτήν) όσο και του εντελώς ασύμφορου συστήματος της αυτο-διεύθυνσης των επιχειρήσεων. Κάθε προσπάθεια των αφεντικών (εκτός του πολέμου) να αναδιαρθρώσουν αυτές τις κοινωνικές δομές για να τις προσαρμόσουν στην παγκόσμια οικονομία είχε αποτύχει παταγωδώς, λόγω των κοινωνικών αντιδράσεων. Οι εργάτες απολάμβαναν πολλές κοινωνικές παροχές μιας και το κριτήριο για τη λειτουργία μιας επιχείρησης δεν ήταν η αποδοτικότητα, αλλά κοινωνικά κριτήρια όπως απασχόληση όλων των κατοίκων της περιοχής, λίγες ώρες εργασίας, μεγάλες άδειες, μη επίβλεψη. Όνας απλός διαμελισμός της γιουγκοσλαβίας σε δημοκρατίες (όπως έγινε σε άλλα κράτη του πρώην ανατολικού μπλοκ) δε θα πετύχαινε αυτό το στόχο. Έτσι αν αναλυθεί ο πόλεμος στη γιουγκοσλαβία από μια εθνική σκοπιά ψάχνοντας ποιες από τις εθνότητες ή θρησκευτικές ομάδες ήταν οι πιο καταπιεσμένοι, ποιας εθνότητας οι γυναίκες βιάστηκαν πιο πολύ και ποιοι ήταν οι λιγότερο φασίστες, θα βρει προφανώς μια απάντηση αλλά αυτή θα αντιστοιχεί σε μια επιφανειακή στοιβάδα της κοινωνικής πραγματικότητας και σίγουρα η απάντηση αυτή θα περιέχει αντιφάσεις και ασάφειες. Και αυτό γιατί καταπιεσμένοι και προλετάριοι υπάρχουν σε όλες τις εθνότητες των αφεντικών, γιατί ακόμη και από αυτούς που τους αποκαλούν “σέρβους” μεγάλο ποσοστό αρνήθηκε να πολεμήσει, γιατί βιάστηκαν τόσο μουςουλμάνες όσο και σέρβες όσο και κροάτισσες, γιατί παραστρατιωτικές ομάδες και φασιστικά σκουλήκια που εκτελούσαν εθνικές εκκαθαρίσεις υπήρχαν σε όλους. Άλλοι το έκαναν περισσότερο και άλλοι λιγότερο - αυτό είναι αλήθεια. Αλλά είναι αυτό που ενδιαφέρει σε μια ταξική ανάλυση; ή περισσότερο μια κοινωνική ταξική σκοπιά; Το γιατί τα αφεντικά επιλέξαν να διαλύσουν με έναν πόλεμο τη γιουγκοσλαβία. Με δεδομένο ότι ζούμε σε μια νέα τάξη πραγμάτων που θέτει παγκοσμίως το πλαίσιο μέσα στο οποίο τα τοπικά αφεντικά πρέπει να προσαρμόσουν την οικονομία και τους θεσμούς των κοινωνιών τους, αυτό πώς έγινε (αν τελείωσε αυτή η διαδικασία) στην περίπτωση της γιουγκοσλαβίας; Μια ταξική ανάλυση μόνο του χωροχρόνου γιουγκοσλαβία κάνει τα πράγματα να φαίνονται πιο καθαρά και μπορεί να εξηγήσει αυτό το φαινομενικό χάος του εθνικού πολέμου.

Ότι δεν είναι οι “καλοί” η τάδε εθνότητα ή θρησκευτική ομάδα και “κακοί” η άλλη εθνότητα που είχε τη δύναμη να σκοτώσει, να καταπιέσει, να βιάσει πιο πολύ. Στην περίπτωση της γιουγκοσλαβίας υπάρχουν για μας οι καταπιεσμένοι με όλες

τους τις αυταπάτες και ενίοτε και τον μικροαστισμό τους που αντιστέκονται στην επίθεση της αναδιάρθρωση των δομών του κράτους και των θεσμών του και στις επιλογές της οικονομίας τα χρόνια της νέας τάξης πραγμάτων. Οι εθνικισμοί για μας είναι ιδεολογήματα των αφεντικών για την απόκρυψη της ταξικότητας των κοινωνιών. Στη γιουγκοσλαβία αυτή η πολυεπίπεδη αναδιάρθρωση μπορούσε να γίνει μόνο μέσω της πλήρους καταστροφής των κοινωνικών δομών (πόλεμος) και της εθνικής ομογενοποίησης του πληθυσμού (εθνικές εκκαθαρίσεις, βίαιη εσωτερική μετανάστευση). Έτσι μόνο μπορούσε να επιτευχθεί μια κεντρική ρύθμιση της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής για κάθε γιουγκοσλαβική δημοκρατία.

Μορφές μη ταξικού - κοινωνικού πολέμου που εμφανίστηκαν στη γιουγκοσλαβία:

-Η **κλασική** μορφή αντιπαράθεσης δυο περίπου ισοδύναμων στρατών. Μάχες όπου χρησιμοποιούνται όλα τα σώματα ενός τακτικού στρατού (δηλ. και η αεροπορία) και από τις δυο πλευρές. Αυτή η μορφή πολέμου είναι αυτή που κυριάρχησε σ□ αυτό τον αιώνα είτε με τη μορφή του πολέμου χαρακωμάτων στον Α□ Παγκόσμιο Πόλεμο είτε με τη μορφή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στη γιουγκοσλαβία τέτοιου τύπου ήταν η αντιπαράθεση σέρβικου και κροατικού στρατού.

-Ο πόλεμος **χαμηλής έντασης** δηλαδή η αργή και συστηματική τρομοκρατία του πληθυσμού μιας περιοχής και η κάμψη του ηθικού σε πληθυσμό που μπορεί να μη φοράει στρατιωτική στολή αλλά ανήκει στην ίδια εθνότητα με τον εχθρό. Εδώ χρησιμοποιείται κυρίως το πυροβολικό (σπάνια η αεροπορία) που αράζει σε κάποιο λόφο κοντά σε ένα χωριό ή μια πόλη που έχει άμαχο πληθυσμό "φιλικά προσκείμενο" στον εχθρό και οι ένοπλες εθνικιστικές συμμορίες (στρατιωτικές ή παραστρατιωτικές) που πραγματοποιούν τις εθνικές εκκαθαρίσεις από κοντά. Η εθνική εκκαθάριση κατά την άποψη μας πραγματώνεται καλύτερα με αυτή τη μορφή πολέμου. Σε καμιά περίπτωση επίσης δε θεωρούμε ότι οι "εθνικές εκκαθαρίσεις" είναι μια παρενέργεια αυτού του πολέμου αλλά αντιθέτως μια από τις αιτίες του. Πυροβολικό αρκετά ισχυρό μπορεί να μην είχαν όλες οι αντιπαράτιθέμενες παρατάξεις σ□ αυτό τον πόλεμο. Ουσιαστικά ισχυρό πυροβολικό είχαν οι σέρβοι λόγω του ότι στα χέρια τους ήταν πάντα ο ομοσπονδιακός στρατός της πρώην γιουγκοσλαβίας αλλά (δόξα τω θεώ ή τω αλλάχ) από φασιστικές ή εθνικιστικές ομάδες έτοιμες να σκοτώσουν, να βιάσουν, να ατιμάσουν, να εκριζώσουν τον άμαχο πληθυσμό από τα χωριά και τις πόλεις τους, είχαν όλες οι παρατάξεις. Όλλες λίγο, άλλες πολύ. Αλλά εθνικιστικές και φασιστικές ομαδούλες δεν έλειψαν από καμιά μεριά. Π.χ. στην βοσνία γνωστές τέτοιες ομάδες ήταν: το "επαναστατικό μέτωπο ουστάζι", οι "κροάτες σταυροφόροι", η "επαναστατική κροατική αδελφότητα", η "μαύρη λεγεώνα", το "HOS" εκ μέρους των κροατών φασιστών και οι περίφημοι "τσένικ", οι "τίγρεις" του Αρκάν, η "αντιγερμανική συμμαχία" και ο "πατριωτικός στρατός" από την μεριά των "σέρβων" ενώ το "βοσνιακό - μουσουλμανικό κίνημα αντίστασης", η "μουσουλμανική αδελφότητα" και οι "πράσινοι μπερέδες" από τους Μουσουλμάνους. Εδώ υποσημείωση: φασιστικές ομάδες Τα μέλη αυτών των ομάδων δεν ανήκουν υποχρεωτικά στον τακτικό στρατό, μπορεί κάλλιστα να είναι και ο απλός φασιστάκος της διπλανής πόρτας που

Στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η κροατία προμήθευσε περισσότερους εθελοντές στη βέρμαχτ από όσους οποιαδήποτε άλλη χώρα: τρεις μεραρχίες κροατών στη βέρμαχτ και δυο στα Waffen SS, μια κροατική λεγεώνα 7.000 εθελοντών στο ρώσικο μέτωπο και μια αντιαεροπορική μονάδα 500 κροατών στην αυστρία. Από την άνοιξη του 1991 οι φασιστικές παραστρατιωτικές ομάδες άρχισαν να στελεχώνονται όχι μόνο με κροάτες φασίστες αλλά και με ομοϊδεάτες τους από όλη την ευρώπη και κυρίως την από γερμανία. Μετά την κήρυξη της ανεξαρτησίας της κροατίας ότι θύμιζε το σοσιαλιστικό παρελθόν της κροατίας μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα αντικαταστάθηκε. Σχολεία, ονομασίες δρόμων και πλατειών πήραν τα ονόματα "διακεκριμένων" προσωπικοτήτων του "κράτους των Ουστάζι". Άρχισαν και οι ένοπλες επιθέσεις στα χωριά που κατοικούσαν σέρβοι. Μέχρι την ανακωχή του στρατού της κροατίας και του ομοσπονδιακού στρατού είχαν εκδιωχθεί σέρβοι από 189 χωριά τουλάχιστον.

(Πηγές: Defense & Foreign Affairs Strategic Policy- Δεκέμβρης 1992, τα άρθρα των G. Copley: Hiding Genocide και T.W. Carr: For Serbians, Fears of a German Axis rise for the third time this century).

Οι τσένικ με αρχηγό τον Ντράζα Μιχαήλοβιτς, δημιουργήθηκαν ως αντίδραση προς τις φρικαλεότητες των κροατών Ουστάζι και προς το "Ανεξάρτητο Κράτος της Κροατίας" που δημιουργήθηκε το Β□ Παγκόσμιο πόλεμο σε συνεργασία με τους ναζί. Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ουστάζι έχουν πεθάνει τουλάχιστον 500.000 σέρβοι και ρόμα.

τα σαββατοκύριακα πηγαίνει στο “μέτωπο” για “having fun” ή ομοϊδεάτες φασίστες από άλλες χώρες της ευρώπης, όπως π.χ. πολλοί νεοναζί από γερμανία και αυστρία στελέχωσαν τις κροατικές εθνικιστικές ομάδες. Αυτές οι ομάδες πάντα έχουν “άριστη στρατιωτική εκπαίδευση” ακόμη και από αξιωματικούς ξένων στρατών και τελευταίας τεχνολογίας ελαφρά όπλα.

-Ο πόλεμος των **“ζωνών ασφαλείας”** όπου τα κυανόκρανα τομάρια του οηε διατηρούν το status που έχει δημιουργηθεί με τις εθνικές εκκαθαρίσεις.

Απελευθερώνουν έτσι ουσιαστικά τους εθνικούς στρατούς για να μπορέσουν να δράσουν σε άλλη περιοχή. ‘Η δεν σας κάνει εντύπωση πως καθόλη την πολύχρονη διάρκεια αυτού του πολέμου οι συγκρούσεις γίνονταν σε ένα συγκεκριμένο σημείο ή σε μια δημοκρατία και ποτέ δεν έπιανε όλη την έκταση της πρώην Γιουγκοσλαβίας; Πρώτα σλοβενία μετά κροατία, βοσνία και τώρα σερβία και κοσσυφοπέδιο. Είναι αναμφισβήτητο ότι αυτό οφείλεται και στους κυανόκρανους μιας και μια τέτοια μορφή πολέμου (σε σύγκριση με ένα γενικευμένο και ανεξέλεγκτο πόλεμο, σήμερα στη Γιουγκοσλαβία - αύριο ποιος ξέρει πού) ήταν αυτό που επιθυμούσαν εε και ηπα. ‘Ετσι οι κυανόκρανοι είναι απαραίτητο μέρος του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία. Η πολυεθνική καταγωγή αυτών των κυανόκρανων στρατευμάτων είναι η καλύτερη νομιμοποίηση όποιων μακελειών και αν γίνουν. Ως γνωστόν “η φτωχή πλην τίμια ελλαδίτσα” έχει αποστείλει παντού γύρω από τα σύνορα της τέτοιους κυανόκρανους φονιάδες. Δε λείπουν βέβαια οι νεκροί από τις σφαίρες των κυανόκρανων, ενώ όταν οι ίδιοι τραυματίζονται πάντα είναι από ατύχημα. Μέρος αυτού του πολέμου είναι και τα περίφημα εμπάργκο που κατά καιρούς επιβάλλουν οι διεθνείς οργανισμοί και που δεν έχουν άλλο στόχο πέρα από τον πληθυσμό μιας χώρας. ‘Ετσι στο ιράκ τα παιδιά πεθαίνουν κατά δεκάδες χιλιάδες από ιλαρά ή γαστρεντερίτιδα γιατί λόγω εμπάργκο δε φτάνουν εμβόλια και φάρμακα στην χώρα. Στη Γιουγκοσλαβία τα πράγματα μπορεί να μην είναι τόσο σφιχτά, αλλά σίγουρα τα αφεντικά ζούνε πλουσιοπάροχα όπως ζούσαν πάντα, ενώ ο πληθυσμός παίρνει με κουπόνια βενζίνη ή ξεπουλάει τα πάντα για να αγοράσει τα απαραίτητα για μια εγχείρηση κάποιου συγγενή (φιάλες αίματος, γάζες, ράμματα κλπ). Κάθε εμπάργκο αποδυναμώνει την αντιπολίτευση στο καθεστώς της χώρας, ενώ από την άλλη - παραπέμποντας σε αυτό - η κυβέρνηση μπορεί να αποφασίσει για “έκτακτα μέτρα ανάγκης” και περικοπή των κοινωνικών δικαιωμάτων και βέβαια δύσκολα γίνονται κάθε είδους διεκδικήσεις από την πλευρά της κοινωνίας. Το δε περίφημο εμπάργκο όπλων ουσιαστικά σημαίνει ότι τα όπλα θα τα παίρνει αυτός που εγκρίνει ο οηε για να διατηρηθούν οι ισορροπίες στην περιοχή.

-Η **μεταμοντέρνα εκδοχή** του πολέμου, όπου η πανίσχυρη συμμαχία, που επί ψυχρού πολέμου είχε σχηματιστεί για “αμυντικούς λόγους”, επιτίθεται σε κάποιο κράτος που δεν έχει καμιά ουσιαστική δυνατότητα αντίστασης. Μετά τη σύνοδο για τα πενήντα χρόνια του νατο είναι ξεκάθαρο ότι τέτοιου τύπου πολέμους θα δούμε και άλλους στη νέα τάξη πτωμάτων τους. Με βορειοαμερικανικά όπλα υψηλής τεχνο-λογίας ή ακόμη και πειραματικού σταδίου παίζουνε πόλεμο στρατιωτικοί δημόσιοι υπάλληλοι πατώντας κουμπάκια σε αεροπλάνα ή από χίλια χιλιόμετρα απόσταση. Δε χρειάζεται τακτικός στρατός για αυτό τον πόλεμο, μόνο υψηλής εξειδίκευσης φονιάδες στρατιωτικοί για την υπερδύναμη ενώ από την άλλη δεν έχει καμιά σημα-σία τί όπλα υπάρχουν, γιατί πάντα θα είναι αμελητέα σε ποιότητα και ποσότητα σε σχέση με τα όπλα της υπερδύναμης, που τους τα προμηθεύει σε μεγάλο ποσοστό κιόλας. Πόλεμος που γίνεται μόνο από αέρα και από θάλασσα και ελάχιστα (όπως στο ιράκ) ή καθόλου (όπως στη Γιουγκοσλαβία) από τη στεριά. Ο κίνδυνος για τη ζωή ενός τέτοιου μισθοφόρου είναι μάλλον πολύ κοντά στο στατιστικό κίνδυνο που διατρέχει ένας δημόσιος υπάλληλος που γυρίζει με αυτοκίνητο από τη δουλειά του. ‘Ετσι ο πιλότος βέβαια του αεροπλάνου που έριξε ο σέρβικος στρατός την άνοιξη του 1999 “μαζεύτηκε” αμέσως από αμερικανούς κομάντος, ενώ οι τρεις yankees που τυχαία πάλι συλλήφθηκαν από σέρβους στρατιώτες δόθηκαν πίσω σχεδόν αμέσως χωρίς κανένα αντάλλαγμα σε πρακτικό επίπεδο. Η αλήθεια είναι πως το νατο, αν ήθελε από πολιτική άποψη, μπορούσε με τη στρατιωτική και

μόνο υπεροχή του να σταματήσει από την αρχή τη σφαγή στη γιουγκοσλαβία. Από όσα αναφέραμε ως τώρα, διαφαίνεται ότι το νατο, ως το στρατιωτικό σκέλος του διεθνοποιημένου κεφαλαίου, δεν ήθελε να σταματήσει ούτε τον πόλεμο ούτε τις εθνικές εκκαθαρίσεις, γιατί ήταν απαραίτητα για την αναδιάρθρωση της γιουγκοσλαβικής κοινωνίας και οικονομίας και την προσαρμογή της στην νέα παγκόσμια τάξη. Σε αυτό το μήκος κύματος γίνεται κατανοητή και η φοβερή δήλωση του Κάραζιτς το Σεπτέμβριο του 1995 στην Financial Times: “ήξερα ότι αν το νατο τοποθετούσε 5.000 στρατιώτες σε δυο στρατηγικά σημεία, τα σχέδια μας θα είχαν τελειώσει.”

Οι μορφές του πολέμου που περιγράφηκαν χρησιμοποιήθηκαν πάντα σε συνδυασμό όλων ή κάποιων στη διάρκεια αυτού του πολέμου που κρατάει πάνω από δέκα χρόνια τώρα. Και όταν λέμε πόλεμο έχει σημασία να το λέμε ότι όντως είναι πόλεμος. Ο εθνικός πόλεμος για τα αφεντικά είναι ένα βίαιο μέσο για την καταστροφή των κοινωνικών δομών και την αναδιάρθρωση του κοινωνικού χώρου με την επαναδια-τύπωση της κοινωνικής επιταγής. Στρέφεται λοιπόν πάντα ενάντια στις κοινωνίες. Έτσι και ο βομβαρδισμός της σερβίας από το νατο για μας είναι πόλεμος. Μην ξεχνάμε ότι οι βομβαρδισμοί, κυρίως από την αεροπορία, είναι τον 20ο μια μορφή, μια τακτική πολέμου (π.χ. δε μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι επειδή οι ναζί βομβαρδίζουν μόνο την αγγλία και δεν κάνανε χερσαία επέμβαση, αυτό δεν ήταν μέρος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου). Και είναι χαρακτηριστικό ότι π. χ. τα δυτικά και ιδιαίτερα βορειοαμερικανικά ΜΜΕ απέφευγαν όπως ο διάολος το λιβάνι τη λέξη πόλεμος - μιλούσαν έτσι για επέμβαση ή για επιχειρήσεις του νατο (βλ. την εκπομπή της NET “Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα” κάπου τέλη Αυγούστου). Λες και ήταν καμιά ασκησούλα στην οποία δε βομβαρδίζονταν μαιευτήρια ενώ ο Μιλόσεβιτς δε διέτρεχε κανέναν απολύτως κίνδυνο...

... λίγα λόγια για το χωρόχρονο: βοσνία- ερζεγοβίνη

Η βοσνία ερζεγοβίνη αποτελεί παράδειγμα της συνύπαρξης για πολλά χρόνια διαφορετικών εθνικοτήτων. Σε μια έκταση 51.129 τετρ. χιλιομέτρων κατοικούσαν 4.200.000 άνθρωποι πριν από τον πόλεμο. Το 40% του πληθυσμού ήταν Μουσουλμάνοι, το 30% σέρβοι, το 18% κροάτες και ένα αξιοσημείωτο 6% γιουγκοσλάβοι. Κάθε τρίτος γάμος ήταν μικτός γάμος. Οι σέρβοι ήταν κυρίως αγρότες που κατοικούσαν στα δυο τρίτα της έκτασης της βοσνίας. Το 35% του πληθυσμού δήλωνε στις απογραφές χριστιανοί ορθόδοξοι, το 33% δήλωνε μουσουλμάνοι, το 21% καθολικοί και το υπόλοιπο 11% άθεοι (προσέξτε τη διαφορά στα ποσοστά από εκείνα της εθνικής ταυτότητας). Ο εξισλαμισμός της βοσνίας άρχισε το 15ο αιώνα και οι νεοφώτιστοι ήταν νοτιοσλάβοι:

“Οι ρίζες του λαού των Μουσουλμάνων εντοπίζονται στο κράτος της μεσαιωνικής βοσνίας που είχε σχηματιστεί μια αιρετική “Εκκλησία της Βοσνίας”, οι οπαδοί της οποίας καλούνταν εκχυδαϊσμένα “Βογόμιλοι”. Ευρισκόμενοι, όχι μόνο γεωγραφικά αλλά και ιδεολογικοθρησκευτικά, στη διαχωριστική γραμμή Ανατολής και Δύσης, οι Βογόμιλοι δέχονταν την πίεση τόσο του Βυζαντίου όσο και του Βατικανού. Με την κατάκτηση της περιοχής από τους τούρκους, οι Βογόμιλοι όπως και πολλοί καθολικοί προσηλυτίστηκαν στον ισλαμισμό διαμορφώνοντας μια ιδιότυπη εθνοτική κοινότητα. Στην κοινωνική διαστρωμάτωση της περιόδου της τουρκο-κρατίας (σπάγκιδες, ουγεμάδες, ελεύθεροι αγρότες και ραγιάδες) ο πληθυσμός δεν είχε τα ίδια προνόμια, πράγμα που οδήγησε πολλούς στη συνειδητοποίηση της κοινωνικής εκμετάλλευσης και σε κάποιο βαθμό στην ανάπτυξη ταξικής συνείδησης”
(Καλογεράτος)

Δε μπορέσαμε να βρούμε ιδιαίτερα στοιχεία για την κοινωνική κατάσταση των διαφόρων εθνικών ομάδων, πέρα του ότι οι βόσνιοι ήταν πολλές φορές αναγκασμένοι να μεταναστεύουν για να δουλέψουν σε άλλη, πιο πλούσια δημοκρατία, όπως π.χ. στα μεταλλωρυχεία της κροατίας. Επίσης ξέρουμε ότι ο Τίτο μετά τον πόλεμο προσπαθεί να εξαλείψει τα μουσουλμανικό στοιχείο από τη βοσνία. Έτσι, το 1948, ο Ιζετμπέκοβιτς και άλλοι μουσουλμάνοι φονταμενταλιστές συλλαμβάνονται και κατάδικάζονται σε ολιγοετείς φυλακίσεις. Ο Ιζετμπέκοβιτς τρωει τρία χρονάκια, πράγμα που του σώζει τη ζωή, γιατί όσοι φονταμενταλιστές ηγέτες συνελήφθησαν το 1949 καταδικάστηκαν σε θάνατο.

Από την άλλη στο Σεράγεβο υπήρχε το μόνο μουσουλμανικό πανεπιστήμιο της ευρώπης. Αυτό βόλευε το καθεστώς, γιατί από τη μια δε μπορούσε να αγνοήσει το

Ο Ιζετμπέκοβιτς το 1970 γράφει την “Ισλαμική Διακήρυξη” (απόσπασμα:” ούτε Ανατολή, ούτε Δύση. Το Ισλάμ είναι καλύτερο... Το ισλαμικό κίνημα πρέπει και μπορεί να αναλάβει την εξουσία, αμέσως μόλις είναι αριθμητικά και ηθικά δυνατό και πρέπει όχι μόνο να καταστρέψει τις μη ισλαμικές δυνάμεις αλλά και να ξαναχτίσει μια καινούργια ισλαμική δύναμη”). Ξανασυλλαμβάνεται το 1983 και καταδικάζεται σε 14 χρόνια φυλακή, από τα οποία εκτίει τα έξι. Τον Αύγουστο του 1991 ο βόσνιος υπουργός εξωτερικών Χάρις Σίλαϊτζις λαμβάνει μέρος στην υπουργική συνάντηση του «Διεθνούς Οργανισμού της Ισλαμικής Διάσκεψης» στην Κωνσταντινούπολη- Ισταμπούλ και στη διάσκεψη κορυφής στο Ντακάρ λίγους μήνες αργότερα. Ο Σίλαϊτζις μέσα σε 18 μήνες είχε επισκεφτεί 8 φορές το Ιράν. Το 1995 ο Ιζετμπέκοβιτς είναι μέλος του ισλαμικού κινήματος “Φίντα- ιγιάν- Ισλάμ”. Από τα ισλαμικά κράτη κρατήθηκαν διάφορες στάσεις απέναντι στους μουσουλμάνους της βοσνίας. Σκληρή στάση και υπέρ της άποψης να κηρυχθεί Τζιχάντ(!;) ενάντια στη Ομοσπονδιακή γιουγκοσλαβία είχαν η μαλαισία(!), η πρώτη χώρα που διέκοψε διπλωματικές σχέσεις με τη γιουγκοσλαβία, το σουδάν και οι μουτζαχεντίν από το αφγανιστάν. Η τουρκία είχε υπογράψει συνθήκη φιλίας και στρατιωτικής συνεργασίας με την αλβανία, την πρώτη ευρωπαϊκή χώρα που έγινε δεκτή στην «Ισλαμική Διάσκεψη» και υποστήριζε τη διάλυση της γιουγκοσλαβίας, τη στρατιωτική επέμβαση εναντίον της σερβίας, την άρση του εμπάργκο ενάντια στους “μουσουλμάνους” της βοσνίας (όπως π.χ. εκδηλώθηκε τον Ιούνιο 1992 στην Ισταμπούλ στην Ισλαμική Διάσκεψη).

μεγάλο ποσοστό των μουσουλμάνων στην δημοκρατία αυτή – πράγμα που θα οδήγούσε σε κοινωνική δυσaráεσκεια, από την άλλη το πανεπιστήμιο έσπρωχνε την ανεργία των νέων μουσουλμάνων λίγα χρονάκια παραπέρα (το ίδιο έγινε και με τους αλβανόφωνους στο κοσσυφοπέδιο και το πανεπιστήμιο της Πρίστινας).

Πόλεμος

Το Νοέμβρη του 1990 στη βοσνία- ερζεγοβίνη γίνονται εκλογές στις οποίες προηγούνται τα κόμματα της “Ένωσης για τη Δημοκρατική Δράση” (SDA) με πρόεδρο τον Ιζετμπέκοβιτς, η “σέρβικη δημοκρατική συμμαχία” (SDS) του Κάραζιτς και η “κροα-τική δημοκρατική κοινότητα” (HDZ) του Μπόμπαν τα οποία δημιουργούν κυβερνητικό συνασπισμό. Το ένα τέταρτο των ψήφων ανήκει σε κόμματα που δεν έχουν εθνικιστικά χαρακτηριστικά ενώ η αποχή κυμαίνεται στο 20%. Υπό την επιρροή της σέρβοκροα-τικής αντιπαράθεσης, γεωγραφικά λίγο πιο πάνω, κάθε εθνική ομάδα προσπαθεί να δημιουργήσει τις “δικές” της περιοχές στην επαρχία. Οι σέρβοι εθνικιστές ανακηρύσσουν τέσσερις “αυτόνομες σέρβικες περιοχές” ενάντια και στην επιθυμία των σέρβων που ζουν σε αυτές. Δημιουργούνται παραστρατιωτικές ομάδες και οι εθνικές εκκαθα-ρίσεις (ήπιες προς το παρόν) μπορούν να αρχίσουν. Η εφημερίδα της αντιπολίτευσης “Vreme” στο Βελιγράδι καταγγέλλει ότι 250.000 άτομα έχουν νόμιμα ή παράνομα εξοπλιστεί στη βοσνία-ερζεγοβίνη. Σύμφωνα με το βόσνιο δημοσιογράφο Svebor Dizdarevic η πλειοψηφία του κόσμου στις δημοσκοπήσεις που γίνονταν ήταν ενάντια σε αυτή τη νέα εθνικιστική κοινωνική πραγματικότητα που διαμορφωνόταν. Αρχίζουν προς τα τέλη του 1991 οι ένοπλες αντιπαράθεσεις των παραστρατιωτικών ομάδων. Σε πολιτικό επίπεδο γίνεται συζήτηση για την δημιουργία “καντονιών” “εθνικά καθαρών” λόγω βέβαια της “αδυναμίας συνύπαρξης των διαφόρων εθνικών ομάδων”. Σε αυτό το σχέδιο εναντιώνονται τα κόμματα της αντιπολίτευσης, σύνδεσμοι πολιτών και μη κυβερνητικές οργανώσεις (Svebor Dizdarevic). Παρόλα αυτά στη συνδιάσκεψη της Λισσαβόνας τον Φεβρουάριο του 1992 η εε προς μεγάλη απόγοητευση όλων αυτών υιοθετεί και αυτή το σχέδιο για διχοτόμηση. Για να δημιουργηθούν “εθνικά καθαρές περιοχές” θα πρέπει τουλάχιστον 2 εκατ. να εκδιωχθούν από τις κατοικίες τους.

Τον Νοέμβρη του 1991 επισκέπτεται τη Βόννη ο Αλία Ιζετμπέκοβιτς. Διαφωνεί με την κήρυξη ανεξαρτησίας από τη βοσνία, σύμφωνα με πληροφορίες του αμερικάνου δημοσιογράφου J. Newhouse (περιοδικό “The New Yorker” , Αύγουστος 1992) γιατί φοβάται συντονισμένη επίθεση από κροατία και σερβία. Και ο γερμανός πρέσβης στο Βελιγράδι δε συμφωνεί με την ανεξαρτησία της Βοσνίας και τροφοδοτεί τον Ιζετμπέκοβιτς με επιχειρήματα ενάντια στην ανεξαρτησία εκείνη τη στιγμή. Ακόμη δε ξέρουμε τι υποσχέθηκε ο Γκένσερ στο βόσνιο πρόεδρο αλλά ο τελευταίος φεύγει με διαφορετική άποψη από την αρχική. Και ο βορειοαμερικάνος υπουργός εξωτερικών Μπίκερ πιέζει για κήρυξη ανεξαρτησίας. Η πολιτική αυτή των ηπα και εε έχει το εξής οξύμωρο: ενώ από τη μια είναι υπέρ των “εθνικά” καθαρών τομέων, από την άλλη προωθούν και την κήρυξη ανεξαρτησίας εκ μέρους των βόσνιων Μουσουλμάνων τους οποίους το νατο θα στηρίξει μόνο σε πολύ συγκεκριμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις στο μέλλον ενώ άλλες φορές θα τους πουλήσει ξεκάθαρα...

Στις 29 Φεβρουαρίου και 1 Μαρτίου 1992 γίνεται δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της βοσνίας. Δε συμμετείχαν όσοι δήλωναν γιουγκοσλάβοι και οι σέρβοι (δεν ξέρουμε για τι ποσοστό πρόκειται αλλά δεν αποκλείουμε να είναι πάνω από 50%). Με συντριπτική πλειοψηφία ο κόσμος ψήφισε για την έξοδο του από την γιουγκοσλαβική ομοσπονδία. Την 1η Μάρτη 1992 κατά την τέλεση ενός γάμου σε μια σέρβικη

εκκλησία, εθνικιστές Μουσουλμάνοι, καίγοντας τη σέρβικη σημαία, δολοφονούν τον πατέρα του γαμπρού Νίκολα Γκάρντοβιτς και τραυματίζουν τον παπά. Επίσης το Μάρτη του 1992 γίνονται, με την ευγενική διαμεσολάβηση της εε, διαπραγματεύσεις για το πώς τα τρία κοράκια (τα τρία εθνικιστικά κόμματα) θα μοιράσουν τη βοσνία-ερζεγοβίνη, χωρίς όμως να μπορέσουν να τα βρουν. Ο καθένας κοιτάει να αρπάξει ό,τι μπορεί από την επαρχία για να έχει καλύτερη διαπραγματευτική θέση αργότερα. Στις 3.3.1992 ο Αλία Ιζετμπέκοβιτς κηρύσσει την ανεξαρτησία της βοσνίας. Το σέρβικο κόμμα SDS στήνει οδοφράγματα μέσα στο Σεράγεβο και το μιμούνται και τα δύο άλλα εθνικιστικά κόμματα. Σύμφωνα με τον Dizdarevic χιλιάδες διαδηλωτές όλων των “εθνικοτήτων” και που προφανώς ήταν ενάντια στη διχοτόμηση της γιουγκοσλαβίας διαλύουν τα οδοφράγματα χωρίς να χυθεί ούτε μια σταγόνα αίμα. Τις επόμενες μέρες δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές βρίσκονται στους δρόμους για να διαδηλώσουν την ενότητα της βοσνίας και την αντίθεσή τους στα σχέδια των τριών εθνικιστικών κομμάτων. Ελεύθεροι σκοπευτές, μάλλον των σέρβικων εθνικιστικών ομάδων πυροβολούν στο πλήθος, ενώ στην επαρχία όλων των τάσεων οι παραστρατιωτικές ομάδες ξεκινούν επιθέσεις στον πληθυσμό (λες και είχαν συνεννοηθεί...). Τίποτα δε μπορεί πλέον να σταματήσει τον πόλεμο που οι εθνικιστές επιθυμούν.

Άγριες συγκρούσεις γίνονται τον Απρίλη του 92 στην επαρχία με εκατοντάδες νεκρούς από όλες τις πλευρές (δεν ξέρουμε πόσοι από αυτούς φορούσαν στολές). Σε αντιμιλιταριστική διαδήλωση στο Σαράγιεβο πυροβολούν ελεύθεροι σκοπευτές.

“Η κορύφωση της βίας συσχετίζεται γενικά με την πιθανή αναγνώριση της βοσνία-ερζεγοβίνης από τα κράτη της εε, των οποίων οι υπουργοί εξωτερικών συζητάνε αυτό το θέμα κατά σύμπτωση στις 6 Απρίλη- την μέρα δηλαδή που το 1941 ο Χίτλερ ξεκίνησε την επίθεση κατά της γιουγκοσλαβίας” σύμφωνα με τον Svebor Dizdarevic.

Στις 7 Απριλίου 1992 η βοσνία-ερζεγοβίνη αναγνωρίζεται από εε και ηπα. Αμέσως γιουγκοσλαβικό- σέρβικο στράτευμα και πυροβολικό παίρνουν θέση στους λόφους γύρω από το Σεράγεβο. Συνάμα εγκαθίστανται οι πρώτες δυνάμεις των κυανόκρανων (UNPROFOR) στις περιοχές όπου παιζόταν μέχρι πριν από λίγο η σέρβοκροατική αντιπαράθεση, για να μπορούν τα στρατεύματα που βρίσκονταν εκεί, να χρησιμοποιηθούν αλλού: η βοσνία-ερζεγοβίνη είχε τώρα σειρά...

Τις 27 Μαΐου 1992 τέσσερις οβίδες σκορπίζουν ένα αιματηρό παράλογο στην οδό Βάσα Μίσκιν στο Σεράγεβο. Μια ουρά ατόμων που περίμεναν για ψωμί αποδεκατίζεται. 14 νεκροί 114 τραυματίες. Δε μπορούμε να ξέρουμε ποιος εθνικός στρατός έριξε αυτές τις οβίδες και έχουμε όλους τους εθνικούς στρατούς ικανούς για κάτι τέτοιο. Ξέρουμε όμως ότι το ίδιο βράδυ το Συμβούλιο “Ασφαλείας” του οηε επιβάλλει κυρώσεις μόνο εναντίων της σερβίας και του μαυροβουνίου. Δηλώσεις του τότε προέδρου των ηπα Μπους: “...Μου είναι αδύνατο να πιστέψω ότι στις μέρες μας, στρατιωτικές δυνάμεις βομβαρδίζουν το κέντρο μιας πόλης με πυροβολικό και όλμους, και σκοτώνουν αβοήθητους ανθρώπους γυναίκες και παιδιά στους δρόμους.” Σοβαρά; μας ράγισε η καρδιά με την παιδική αθωότητα του προέδρου των ηπα.

Τον Ιούλιο του 1992 ο σέρβικος στρατός, ακολουθούμενος από τις παραστρατιωτικές του ομαδούλες, καταλαμβάνει τη Σρεμπρένιτσα και τη Ζέπα και με απίστευτες αγριότητες διώχνει τον πληθυσμό. Τέλη του μήνα το ίδιο συμβαίνει όταν κροάτες και Μουσουλμάνοι καταλαμβάνουν το Γράχοβο και το Γκλάμοτς. Αψιμαχίες όλο το 1992, ενώ τις 17 Γενάρη 1993 βοσνιακός στρατός επιτίθεται στην Μπαίντα- Μπάστα και στον υδροηλεκτρικό σταθμό Πέρουτσακ και τον Μάρτη του 1993 κροατικός και

μουσουλμανικός στρατός φαγώνονται ποιος θα καταλάβει το 30% του βοσνιακού εδάφους που έχουν αφήσει οι “σέρβοι”.

Καινούργιες επιθέσεις του σέρβικου στρατού στο θύλακο της Σρεμπρένιτσα τον Μάιο του 1993, ενώ στις 2 Μαΐου 1993 ο ηγέτης των σέρβων της βοσνίας Ράντοβαν Κάραζιτς υπογράφει τη συμφωνία Βανς και Όουεν η οποία προβλέπει τον περιορισμό των σέρβων της βοσνίας στο 41% της

Μουτζαχεντίν στην Βοσνία το 1992.
Χαμογελαστός κρατά το κεφάλι ενός σέηβου

έκτασης της χωρίς κοινά σύνορα με τη γιουγκο-σλαβία και την κρίσιμη. Στις 19 Μαΐου οι σερβοβόσνιοι ψηφίζουν ενάντια στη συμφωνία και ετοιμάζονται με 35.000 τακτικούς και 55.000 έφεδρους στρατιώτες, 300 άρματα μάχης, 50 μαχητικά αεροπλάνα για πόλεμο. Από τις 6 Μαΐου το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ έχει δημιουργήσει έξι «ζώνες ασφαλείας» που «φυλάγονται» από τους κυανόκρανους: το Σαράγιεβο, το Μπίχατς, την Τούζλα, την Ζέπα, την Σρεμπρένιτσα και το Γκόραζντε. Όλο το 1993 θα χαρακτηριστεί από μικρότερης έντασης πολεμικές συγκρούσεις στην βοσνία.

Τις 6 Φεβρουαρίου 1994 γίνεται έκρηξη όλμου στην αγορά του Σαράγιεβο. 68 άτομα σκοτώνονται και 200 τραυματίζονται. Και πάλι το νατο από την πρώτη στιγμή θεωρεί υπεύθυνο το σέρβικο στρατό και δίνει προθεσμία 10 ημερών για να την κάνει από τους λόφους γύρω από το Σεράγεβο παίρνοντας μαζί και το βαρύ πυροβολικό του. Οι λόφοι όντως αδειάζουν γύρω από την πόλη.

Την 1η Μάρτη του 1994 η ηγεσία των μουσουλμάνων και των κροατών αποφασίζουν την δημιουργία κροατομουσουλμανικής Ομοσπονδίας στην βοσνία ενώ οι δυο αυτοί στρατοί υπογράφουν διακήρυξη ειρήνης και σταματούν τις ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ τους.

Γκόραζντε

Το Μάρτη του 1994 οι βόσνιοι μουσουλμάνοι επιτίθενται στην πόλη Γκόραζντε της ΝΑ βοσνίας. Η πόλη από το Μάη του 1993 είχε κηρυχθεί ζώνη ασφαλείας από τον ΟΗΕ. Ο βέλγος διοικητής των κυανόκρανων στην τελική του αναφορά πριν φύγει από την περιοχή δηλώνει ότι ο βοσνιακός στρατός βάλλει κατά των σέρβων από μια ζώνη ασφαλείας, οι σέρβοι ανταπαντάνε και μετά η βοσνιακή κυβέρνηση κατηγορεί τις UNPROFOR ότι δεν υπερασπίζονται τις ζώνες ασφαλείας. Τα ΜΜΕ ανά τον κόσμο μιλούσαν για σέρβικη επίθεση (ο δήμαρχος του Γκόραζντε προτιμούσε το νατο να κάνει σάχητη τη πόλη παρά να πέσει στα χέρια των σέρβων κλπ...) και έτσι στις 10 και 11 Απρίλη 1994 για πρώτη φορά στην ιστορία μαχητικά του νατο βομβαρδίζουν θέσεις του σέρβικου στρατού, έξω από το Γκόραζντε.

Ζώνη ασφαλείας Μπίχατς

Στην επαρχία του Μπίχατς στη ΒΔ βοσνία οι κάτοικοι θέλανε να ζήσουν ειρηνικά πέρα από θρησκεία και εθνικές διαφορές. Αυτό δείχνει η υποστήριξη που έτυχε (πάνω από 80% του πληθυσμού) η πολιτική του Fikret Abdics που τον Σεπτέμβρη του 1993 ανακηρύσσει την "Αυτόνομη Επαρχία της δυτικής βοσνίας" και συνάπτει ειρήνη με τους κροάτες και σέρβους που γειτόνευαν. Στην πόλη Μπίχατς ήταν όμως το 5ο σώμα στρατού του βοσνιακού στρατού.

Το Μάρτη του 1994 υπογράφεται το σύμφωνο της Ουάσινγκτον με το οποίο οι ηπα συμφιλιώνουν βόσνιους και κροάτες για να μπορούν να περάσουν στην επίθεση κατά του σέρβικου στρατού. Τον Αύγουστο 1994 ξεκινάει η μεγάλη επίθεση ενάντια σε σέρβικες θέσεις που χωρίς τη βοήθεια του αμερικανικού στρατού δε θα μπορούσε να γίνει. Παρατηρητές του ΟΗΕ μιλάνε για δορυφορικές φωτογραφίες που ο αμερικάνικος στρατός δίνει στους βόσνιους. Η γαλλική εφημερίδα Le Monde το Νοέμβρη του 1994 αναφέρει ότι αμερικανικό αρχηγείο σε πλοίο στην Αδριατική έχει ανοιχτή επικοινωνία με τους βόσνιους ανώτερους αξιωματικούς. Το Σεπτέμβρη ομάδα ανώτερων αμερικανών αξιωματικών (μεταξύ τους και ο στρατηγός

J. Galvin, πρώην ανώτερος διοικητής των νατοϊκών δυνάμεων στην ευρώπη) και πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών επισκέπτονται τη βοσνία. Έτσι πλησιάζει και το τέλος για την "Αυτόνομη Επαρχία της δυτικής βοσνίας". Όταν το 5ο σώμα του βοσνιακού στρατού μπαίνει

στην πόλη Velika Kladusas για τρεις μέρες απαγορεύεται σε κάθε δημοσιογράφο η είσοδος. Το τι διαδραματίστηκε ίσως είναι καλύτερα να μη το φανταστεί κανείς. Πάντως 50.000 κάτοικοι της περιοχής φεύγουν για τη γειτονική σέρβικη κρίσιμη (!!). Η μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμού ως τότε. Αυτοί οι άνθρωποι μένουν μάλλον ως σήμερα σε δυο μεγάλους καταυλισμούς προσφύγων στο Turanj και Batnoga. Η διάλυση της "Αυτόνομης Επαρχίας της δυτικής βοσνίας" έπρεπε να πραγματοποιηθεί για να δείξει στην κοινή γνώμη της Δύσης ότι είναι αδύνατη η συνύπαρξη ανθρώπων με διαφορετική θρησκεία και να νομιμοποιήσει έτσι την επέμβαση των δυτικών δυνάμεων.

Στις 5 Ιουλίου 1994 η ομάδα επαφής προτείνει ένα σχέδιο μοιράσματος της βοσνίας που παραχωρεί στους σέρβους το 49% της βοσνίας ενώ αυτοί αρνούνται ερχόμενοι σε σύγκρουση με το Βελιγράδι.

Πόλεμος και κόμικς. Ο Super-Bosman, εβδομαδιαίο κόμικς της Βοσνίας. Ο Bosman καθορίζει σαν τις μύγες τους σέρβους (έτσι γενικά) και τα τέυχη γίνονται ανάπαστα. Το "αεροπλανάκι" του ελλην. κόμικ "βαβέλ" από το οποίο πήραμε αυτήν την πληροφορία προτείνει στον "σύντροφο Κάρατζιτς" να αναθέσει σε κάποιους σχεδιαστές την δημιουργία του Super-Serbman και αν δεν βρίσκει να του στείλουν οι έλληνες αγεδιαστές, γιατί "οι φίλοι στα δύσκολα φαίνονται". Ο τίτλος του άρθρου στην "βαβέλ", "Υπερμαλάκες" είναι μετά από αυτό κάτι σαν αυτοκριτική.

Πηγές:

1. Svebor Dizdarevic: "In der Gessellschaft der Milizen- eine bosnische Kritik des Vance-Owen Plans", Blatter fur deutsche und internationale Politik, 5/93.
  2. Gotz Aly, Susanne Heim: "Vordenker der Vernichtung. Auschwitz und die deutschen Plane fur eine neue europaische Ordnung", εκδόσεις Fischer 1993.
  3. Καλογεράτος Παναγιώτης: "Το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της Γιουγκοσλαβίας", εκδόσεις "Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη", Αθήνα 1989. (Η ανάλυση του συστήματος στην γιουγκοσλαβία από έναν μαρξιστή ακαδημαϊκό με προφανή την συμπάθεια του για την γιουγκοσλάβικη αυτοδιαχείριση και αρκετές αναφορές και στα αναρχικά μοντέλα αυτοδιαχείρισης).
  4. Λεωνίδας Χατζηπροδρομίδης: "γιουγκοσλαβία- Η έκρηξη του εθνικισμού", εκδόσεις "Παρασκήνιο", Αθήνα 1991.
  5. Μ. Μάρκοβιτς: "Αυτοδιαχείριση", εκδόσεις "Επίκουρος", Αθήνα 1975.
  6. Arnold Sherman: "Κακοπιστία στα Βαλκάνια- Ο βιασμός της γιουγκοσλαβίας", εκδόσεις "Ψυχογιός", Αθήνα 1993. (Φιλοσερβικό μέχρι αηδίας).
  7. Δουδούμης Γ.: «Βαλκανικές εξελίξεις», εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1994.
  8. Καθημερινός αστικός τύπος: οι εφημερίδες "Καθημερινή", "Ελευθεροτυπία"
  9. Το αφιέρωμα της "ελευθεροτυπίας" στις 4.9.1999: "γιουγκοσλαβία- το πειραματόζωο της Νέας Τάξης" και το αρχείο στο διαδίκτυο της ίδιας εφημερίδας (από Αύγουστο 1995 και μετά)
  10. Το αφιέρωμα της Le Monde Diplomatique: "Ο νέος πόλεμος στα βαλκάνια", Ιούνιος 1999. 'Όχι και ιδιαίτερα πράγματα.
  11. Το γερμανικό περιοδικό προπαγάνδας της εξωτερικής πολιτικής του ράιχ: "Der Spiegel".
  12. Στο διαδίκτυο στα αρχεία γερμανικών αστικών εφημερίδων και περιοδικών.
- Δε θα αναφερθούμε εδώ σε έντυπα του ανατρεπτικού χώρου στην Ελλάδα γιατί σίγουρα θα αδικούσαμε κάποια ξεχνώντας τα. Άλλωστε με λίγη προσπάθεια μπορεί κανείς να μαζέψει απόψεις και αναλύσεις. Από ανατρεπτικό υλικό εκτός ελλαδικού χώρου αναφέρουμε:
1. Το πολύ καλό "Die Ethnisierung des Sozialen- Die Transformation der jugoslawischen Gesellschaft im Medium des Krieges", εκδόσεις Schwarze Risse 1993
  2. Την επίσης πολύ καλή μπροσούρα: "Neuer Griff nach der Weltmacht- Die deutsche Interessenlage im Jugoslawien-Konflikt", έκδοση των Referat Kritische Uni, AstA Universität Kaiserslauten και Arbeitskreis antiimperialistische Solidarität. Περίληψη της μπροσούρας αυτής είναι το κείμενο για τα συμφέροντα της γερμανίας από την αρχή του αιώνα στα βαλκάνια.